

שני ממדים בלימוד תורה

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי הי"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל

נ.ל.ב.ע. כי בתשרי תשע"א

אמי מרת, הי"ה דרייזל ב"ר אריה וינרוט (לבית אפטרגוט) ע"ה

נ.ל.ב.ע. י' באדר תשע"ג

חמותי, הי"ה נעכה (נלי) בת ר' מנחם הלוי שטרנטל (לבית שיף) ע"ה

נ.ל.ב.ע. ה' בשבט תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

(ח) לא פחות מארבעים ושמונה. צפרישה [ואת יג] כמות שאלא
 כמות צפרישה מהר"מ [ש"מ מהר"ס מרובענוב דפוס פראג סימן שאל] [יג]
 מ"ס הוא נגד מ"ח מסעות של ישראל שנאמר [במדבר לג, ג] ויחזבו
 משה את מואביהם למסעיהם, ומנין ששים הוא נגד ששים רבוא של
 ישראל. והקשה על זה משמיה
 דנפשיה ומשום רש"י [בגמראו לסמ"ג
 עין סה] דמשמע מדברי הטור לא
 פחות ממ"ח כו', דממ"ח עד ששים
 ספיר דמי, ואם כן אין ללא רמו,
 ואמאי גרע יותר מששים מיותר
 ממ"ח, והשאר גל"ע. ולי נראה
 דהכוונה היא להחמיר בקדושה
 היא מן מ"ח, וגמר היא קשיעור
 ששים, אם כן ממ"ח עד ששים הכל
 בכלל הקדושה, ולא פחות ולא יותר:
 (ט) ויש אומרים ארבעים
 ושתים, וקמ"ח [כ"ס] קמ"ח
 בקדוש [מהילס סמ"ח]: (י) ותקח
 סוף. כן הוא בטור [עמוד רעה] גם
 כן, ומימה היאך שורה גדולה כל
 כן לפי ערך השורות האחרות זה,
 עיין בתומש, ומלאכי מוגה ותקח
 אחריה סוף, וזהו נכון ואמת, ואין
 צריך להיות גם כן:

ה וצמחה חמש שימיין והתחלתן ויבא זידבר וכו', וצמח"ס
 [ספר תורה ג, י] אימא ויצא לדבר אשר הואת אשר כו'. וכתב בספר
 מע"מ דף פ"ח ע"ד [דברי תמוהים שם אות סג], וצטור [עמוד רעה]
 הועמק זה בשנים, ונפלאמי על רמ"א ורמ"י [לגט סעיף ו] שהאמינו
 למדפיסים ולא דקדקו אחריהם,
 והעתיקו כמות שהיא דפוסים
 הטוריים, עכ"ל. ומימה אמאי לא
 היס שכתבו למטה מהשירה חמשה
 שיעין והתחלתן ותקח סוף וילאו
 ויצאו ויהיו, והדבר פשוט שהוא
 טעות, דאין שם מינה ויהיו כלל
 במקרא, גם אי אפשר לכוון כן
 הסורות במקרא, ע"ש. וצמח"ס
 [שם] אימא ותקח אחריהם (ס) סוף
 וילאו ויצאו, ע"ש. ועיין עוד
 צמח"ס כמה דינים ומנהגים
 בכתיבת ספר תורה:

עם ציונים מוהש"ך
 א. [צמח"ס] שם [ט] טור
 [עמוד רעה] צמח"ס
 הר"ש [ה"ק ספר תורה
 סימן יד] צמח"ס
 א. רמב"ם שם פ"ק ז'
 [הלכה יא] ועיין צמח"ס
 צמח"ס קמ"ג סעיף ד'
 בהג"ה, ודין ספר אמת
 אמת שפסול ללמד
 ממשנה דלפילו כתב אחד
 מעכבן ממות דף כ"ח
 ע"א ושם בגמרא דף ל"ד
 ע"א, ומאי דרבי שמעון
 צמח"ס צמח"ס
 ט"ו ע"א:
 ח. מממרה דרבי יצחק
 נדרים דף ל"ז (ע"א)
 [ע"ג]:
 רעו א. לשון הטור [עמוד
 רעה] מדברי אביו
 הר"ש [ה"ק] צמח"ס
 [צמח"ס] ספר תורה
 [צמח"ס] וכן משמע מדברי
 רש"י [ד"ה מלה] גבי
 פלוגתא דמנאי צמח"ס
 השם ממות דף ל' ע"ב:

ציונים ארמ"א
 עם ציונים מוהש"ך
 ה. הכל מלשון הטור
 [עמוד רעה] וזוה"מ
 [ספר תורה ג, ח-ט]
 (י) טור עמוד רכד בשם
 הר"י ברצלוני ספר
 העתים הלכות ספר
 תורה:

נקודות הבקש
 ערה אן וי"א י"א [י] וכן
 צדיק להיות גם
 באות עיין מה שלכתי
 בש"ך ס"ק ח':

הגהות והערות
 [ב] צמח"ס מהדורת פנקל
 [עמוד קצ"ח] הטקס "שבע
 וצ"ח"ס" וע"ש בגליון צמח"ס
 נוסחאות ונלוקט שני
 נוסחאות [עמוד רעה]:
 [י] עיין נדע תיבה פנימ'
 [י"ד] סימן קצ"ח שלא נמלא
 במקום סופרים דין זה דכל
 שיעה חלקה לגמרי, רק מנין
 ראשי השיעין נמלא שם, ועיין
 צמח"ס הגר"א ס"ק ז':
 [יא] צמח"ס י"ב הלכה ט מנהג
 את ראשי השיעין וחס
 שנים, אולם עיין הלכה ט
 שם בנוסח הגר"א "יש לה
 כו' כנגד כן שהו לעשות
 שיטותיה של תורה שנים
 וצ"ח"ס" ועיין עוד שם ספק
 צ הלכה ו. וראה הערה ט:
 [ב] צמח"ס מהר"ס
 מרובענוב [דפוס לוב סמון
 קמ"ג] כמ"מ צ"ח... כמנין
 המסעות". ועיין פרישה
 [ואת יד] ולשכת הסופר
 [סימן ג' ס"ק ו] ביאר מנין
 הן המסעות:
 [ג] נוסף מהדורות אמ"ד

בשני מקומות באמצעה עד שתמצא השמה חלוקה
 לשלש נמצא ריות כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח:
 ה [י] צורת שירת האזינו כל שמה יש (ט) באמצע
 ריות אחד ונמצאת כל שמה חלוקה לשתיים
 ובותכים אותה כשכעים שימות:
 ו [י] כתב המלא חסר או החסר מלא או שכתב
 מלה שהיא קרי וכתוב בקריאתה בגון שכתב
 ישכנה במקום ישגלנה [דברים סה, ג] או ובמחזורים
 במקום ובעפולים [שם, מ] וביוצא בהן פסול: הגה
 ויש עוד דברים שנהגו בהן הסופרים כמו שהעתיקו איש
 מפי איש כמו צלותיות גדולות [י] וקטנות [י] והנקודות
 והמשנות ועוד נהגו במנין השיעין לעשותם (ח) לא פחות
 מארבעים ושמונה (ט) ויש אומרים ארבעים וששים ולא יותר מששים ועוד נהגו צמח"ס
 השיעין למעלה משירת היס חמש שיעין וזה התחלתן הצאים [שמות יד, כח] ציצבה [שם, כט] ה'
 [שם, ג] מת [שם] צמח"ס [שם, לא] וכן למטה מהשירה חמש שיעין והתחלתן (י) ותקח [שם]
 טו, כן [אחריה] [שם] סוף [שם, כא] וילאו [שם, כג] ויצאו [שם כג] ויהיו (ו) למעלה [י] משירת
 האזינו ששה שיעין והתחלתן ואע"פ [דברים לא, כח] אחרי [שם] כט [שם] הדך [שם] צמח"ס
 [שם] לא ונמטה חמש שיעין והתחלתן ויצא [שם לג, מד] [וידבר דברי] [לדבר] [שם, מה] אשר [שם, מו]
 הואת [שם] [אשר] [שם] [שם, מו] [שם] וכל אלו הדברים למנין ואם שיה לא פסל:

סיומן רעו
 דין תליית הדילוג ודין הטועה בכתיבת השם. וכו' סעיפים:
 א [א] מעה ודילוג תיבה או יותר [ב] יכול לתלותה בין השימיין [ג] אבל לא בריות שבין דף לדף:
 ערך זה למהריק"ש
 סוף סעיף ו' ויש דברים שנהגו צמח"ס כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש צלמות וצמיות ואם שיה לא פסל, ואם צמ"ס זה צלוקי [צ"ח עמוד דברי רעה]: בכל מקום שאלו
 מואליס מחלוקת צפרישה סוליס אתר הרוב:
 רעו סעיף א טעה ודילוג תיבה או יותר, אפילו ספוק שלם:

ביאור הגר"א
 שם [מנחה] [ג] הטועה כו' וחולה כו' [וכן רבי שמעון בן אצלור דפליג אמר
 משום דאין כותבין את השם כו' כיצד הוא עושה כו', הא לאו הכי תולה את
 מה שגור ומחוק], ובידורשמי שם [מילה פ"א הלכה ט] תולין בספרים ואין תולין
 לא בתפילין ולא במזוזות, ואפילו בפסוק שלם אמרו שם אם אין בו רק שלש
 שיעין יתקנו. ועיין ב"ק הבית [עמוד רעה] בשם רשב"י [שירה תשי"ז] היא סימן
 קצ"ח [ב] אב"א לא כו'. טור [עמוד רעה], וכוננו לעיל סימן רע"ג סעיף ג'
 דתיבה שלימה אין כותבין בין דף לדף. ועיין ב"ק הבית שם [עמוד רעה]:
 [ליקוט] אב"א לא כו'. מסכת סופרים פרק ה' הלכה ה' הטועה ודילג את השיטה
 כו' (ע"ס):

פתחי תשובה
 דיש ערער גדול על זה דילמא אין המכוון בשים לזה ואם כן אין כאן צורת
 וי"ו כלל, מה שאין כן אם עושין כרעה בחזאי אין חשש, דאף אם המכוון
 בשים לחמתת אור תורה מכל מקום הרי לנו ידיעה מגדולי רבותינו דאין בזה
 פסול אם לא עשה ו' קשיעה כלל רק כשאר וי"ו, ולרדוא דמילתא יש לצאת
 גם כן לדעת הריטב"א ולכתוב וא"ו זעירא ויניה מעט חלק ולמטה ממנו עוד
 קו קטן, וכן צוה לעשות כשפר תורה שלו, ע"ש: (יא) והנקודות, עיין בהשוכת
 אבן [ה] שם סימן כ"א ששאל על מה מה שנקוד בספר תורה וי"ו של ובקומה
 [ב] ובהדיות [ג] אמר שהם נקוד על וי"ו של ובקומה. והעלה דצריך
 לנקוד וי"ו שבאמצע תיבה, ע"ש:

גליון מהרש"א
 רעו [א] שרי"ע סעיף אן יכול לתלותה. ביורשמי פרק קמ"א דמגילה [הלכה ט]
 ויל, תולין בספרים ואין תולין לא בתפילין ולא במזוזות, ספרים שכתבן
 כתפילין ונחמיות אף תולין בהם. וביאר הטועה בשמות גימט ודלים חלק א' חלק
 וי"ח כלל ב' סימן ד' ד"ה ואילי, שאמנם ספר תורה קדושה מותרת מתפילין

מע"א, וכן הגיה הע"ו, וכן הוא צמח"ס [ספר תורה ג, י]:
 וצמח"ס [שם] וראה ש"ך פ"ק ח. ועיין טור השלם הערה יג.
 ספק [מנחה צ"ח ד"ה וכן יש סיבות שנקלו], וכן כמות אור תורה [ע"ש ואלו]:
 רעו [א] נוסף ע"פ הנוסח צמ"ח [ריש הקמ"ח]. ויש לגיין בדמנהג מהדורות דפס
 [י] מוקן ע"פ פדושי הגהות [אות ד], וכן הוא הנוסח צמח"ס [שם]
 וצמח"ס [שם] וקמ"ג צמח"ס, וראה ש"ך פ"ק ח. ועיין טור השלם הערה יג.
 ספק [מנחה צ"ח ד"ה וכן יש סיבות שנקלו], וכן כמות אור תורה [ע"ש ואלו]:
 רעו [א] נוסף ע"פ הנוסח צמ"ח [ריש הקמ"ח]. ויש לגיין בדמנהג מהדורות דפס

באמצע ריחה. עיין בתשובת נודע ביהודה תניינא חלק יו"ד סימן קצ"ח
 שכתב, בשירת האזינו שאין השורות שוים אין צריך לתקן, ע"ש: (י) וקצמות.
 עיין בתשובת רבינו עקיבא איגד [מהדורא קמא] סימן ע"ה בענין וי"ו קטיא
 דבפסוק [במורה נבוכים] יב בריחי שלום, אם הטיק כרעה האור תורה [שם כ, ד] ר"ה
 אמר מחמת שהיא חלוקה בענין שיש צורת י' ולמטה ממנו קו קטן, וחולק על
 רבינו חזון [שם כה, יב] ר"ה תנין שכתב דהוא וי"ו זעירא, והאריך בזה לדחות
 ראית בעל אור תורה, וכתב ולא מצינו מי שישבור דהוא מופסק באמצע רק
 דהויטב"א כתב כן בחידושי [קדושים סו, ב] ר"ה ואין, אבל גם זה אינו מוכרח
 שיהיה כרעה האור תורה דמה שלמעלה יהיה כמו יו"ד ממש, אלא דלמעלה
 יהיה כשיעור וי"ו קטנה ולמטה קו קטן, ולכן אין לעשות כרעה האור תורה

מע"א, וכן הגיה הע"ו, וכן הוא צמח"ס [ספר תורה ג, י]:
 וצמח"ס [שם] וראה ש"ך פ"ק ח. ועיין טור השלם הערה יג.
 ספק [מנחה צ"ח ד"ה וכן יש סיבות שנקלו], וכן כמות אור תורה [ע"ש ואלו]:
 רעו [א] נוסף ע"פ הנוסח צמ"ח [ריש הקמ"ח]. ויש לגיין בדמנהג מהדורות דפס

שלחן ערוך השלם <מהדורת פריעדמאן> - יח יו"ד ט (ער - שלג) קארו, יוסף בן אפרים עמוד מס 56 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כתב יד אוצר החכמה
 מס' 344 - 100

דברים

פרק לד

א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מִזָּאב אֶל הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יי' אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן: **ב** וְאֶת כָּל נַפְתָּלִי וְאֶת אָרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֶת כָּל אָרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם הָאֲחֵרֹן: **ג** וְאֶת הַנֶּגֶב וְאֶת הַכֹּפֶר בְּקֶעֶת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֶעַר: **ד** וַיֹּאמֶר יי' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךָ וְשָׂמָה לֹא תַעֲבֹר: **ה** וַיִּמַּת שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יי' בְּאָרֶץ מִזָּאב עַל פִּי יי': **ו** וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאָרֶץ מִזָּאב מִזֶּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **ז** וּמֹשֶׁה בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא כָהֵתָה עֵינָו וְלֹא נָס לְחָה: **ח** וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזָּאב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְמוּ יָמָיו בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: **ט** וַיְהִי וְשָׁעָ בֶן נֹחַ מֶלֶךְ רוּחַ חֲכָמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יי' אֶת מֹשֶׁה: **י** וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יי' פָּנִים אֶל פָּנִים: **יא** לְכָל הָאֲתֹת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יי' לַעֲשׂוֹת בְּאָרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעֹה וְלְכָל עַבְדָּיו וְלְכָל אֶרְצוֹ: **יב** וְלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכָל הַמוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל:

קול אליהו לגר"א

קלג) **בגמרא** במס' ב"ב (דף ס"ו ע"ב) תניא כמ"ד שמנה פסוקים

שבתורה יהושע כתבן דתניא וימת שם משה ונז' אפשר משה חי וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר"י וכו' אמר ליה ר"ש אפשר ספר תורה חסר אות אתה וכתוב לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמיע וכו' ע"ש, ודגה הקושיא נגלית לכל האין תירץ ר"ש קשיות ר"י דקאמר אפשר משה חי וכתב וימת שם משה, דמיהוי כשיקרא ח"ו, ומה תירץ שהיה כותב בדמיע, ואף דלכאורה תיקן רש"י ז"ל זאת הקושיא כי כל התורה אמר הקב"ה כל תיבה למשה, והוא חזר ואמר כל תיבה כדי שלא ימעה ואדכ כתב והיינו עד וימת שם משה אבל מכאן ואילך לא הו' אומר משה כלל כי הוא כשקר שהי' עדיין חי, ולכך היה כותב בלא אמירה כלל, אך אכתי קשה כי אף בלא אמירה כלל הלילה לקדוש ישראל אשר נכתב עליו ולא קם נבוא וכו' לכתוב שקר ח"ו אף בלא אמירה (*), וא"כ אכתי הקושיא במקומה עומדת על דברי ר"ש איך אמר כי משה כתב בדמיע, ועוד קשה איך אמר ר"י שמכאן ואילך כתב יהושע ולא חשש כלל לקשיות ר"ש, היתכן שיכתב תורת ה' אפילו אות אחת שלא ע"י משה הלא מקרא מלא דבר הכתוב זכרו תורת משה עבדי ונז', ושני הדעות של ר"י ור"ש הם:

קשי ההבנה מאד :

הלכות ברכות סימן מז מה

צ שם ק אגור בשם מהר"י מליץ

התורה ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת. *המשכים (ל) קודם אור היום *מברך כל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן לשכוי (יג) [ג] (לא) בינה' (לב) ופרשת התמיד (עיי' לעיל סימן א סעיף ו) שימתין מלאמרה עד שיאור היום: הגה ולכתחלה יטול ידיו קודם שיברך ללמוד. ואם לא היה לו מים יכול (לג) ללמוד ולברך בלא נטילה, כמו בשאר ברכות שמברך קודם נטילה כדלעיל סימן מז (אגור): יד *נשים (לד) מברכות ברכת (יז) התורה:

מה אומרים פרשת התמיד, ופסוקי קרבן שבת אומרים אצל פרשת התמיד, ובו סעיף אחד:

הגה ואומרים פרשת (ה) [ב] (א) התמיד. ויש אומרים סדר המערכה ורכון העולמים אתה צויתנו וכו'. ואם

שערי תשובה

על כל היום אעפ"י שדעתו לישון שנית, וראיתי שבפ"מ הניח ג"כ דברי הפר"ח בזה בצי"ע. ולדינא נראה ודברתו תליא מילחא, שאם היה ברעתו רק לפטור לימוד זה עד שעת שינה שנית פשיטא שצריך לחזור ולברך כשקם שנית משא"כ בסתמא אעפ"י שרעתו לחזור ולישון מ"מ כדי שלא להרבות בברכות דעתו לפטור כל היום לכן א"צ לחזור ולברך: [ג] בינה. עכ"ה. ועיי' מג"א שרמו לדברי הזוהר, ר"ל דאיתא שם דכר קרא גברא בריכו כו'. ובש"צ כתב ולדין אפילו לא שמע מברך, ובזוהר ר"ל שצ"י הגבר היו יודעין שהוא חצות לילה ע"ש ועיי' במח"ב בשם פרדס לרש"י כת"י וכן כתב האר"י ו"ל וכן נהגו לברך ברכת הנותן לשכוי באשמורת כו', ע"ש:

[ה] התמיד. עכ"ה. ועיי' מג"א שכתב פרשת הקרבנות יאמר בעמידה כו', ובכבוד שור כתב דא"צ לעמוד אפילו בפרשת התמיד שהביא המג"א מ"ה, ומעולם לא

ביאור הלכה

ולזה קאמר דאינו כן, אבל פשוט דגם הוא מוזיה דשנת קבע אפילו בתחלת הלילה הרי הפסק, וכדמשמע גם מלשון הבית-יוסף בסוף ד"ה וכתב עוד האגור עי"ש; ועוד, לא שבקינן כל הני פשיטותא דהרבח גדולים שפוסקין דצריך לחזור ולברך משום ספיקא דפרי-מגדים, הלא הבית-יוסף בעצמו והפרי חדש והגר"א ואליה רבה מצריכין אפילו בשנת קבע ביום לחזור ולברך, ונהי דשם אנו מחמירין כדעת יחידאה, על-כ"ל פנים בשנת קבע בלילה שאזר זה בוודאי יש לברך: * המשכים קודם אור היום וכו'. עיי' במשנה ברורה בסעיף-קטן ל. ובדיעבד אם בירך גם ברכת "אלהי נשמה" ו"המעביר שינה" כראוי בפעם הראשון, דעת הפרי חדש וחזון וכו' ומברך אלו השתי ברכות כשקם בפעם שנית ממטחו, והסכים עמו החי"אדם לענין ברכת "המעביר שינה", ומשערי-תשובה בסימן ו משמע דלא יחזור ויברך וכן משמע מדרך-החיים, וספק ברכות להקל. ואם תקפה עליו שינה, לכולי עלמא אין לו לחזור ולברך אותם [פ"ח בסימן מן]: * מברך כל סדר הברכות חוץ וכו'. עיי' במשנה ברורה במה שכתב והאחרונים וכו', היינו המגן-אברהם בשם הזוהר והגר"א והפרי חדש והחי"אדם, ומה שכתבתי אך יש אומרים וכו', הוא מדברי החי"אדם, ובשערי-תשובה איתא דיש מקילין בזה גם-כן, ולפי הבאר היטב והדרך-החיים יש להתמיר לכתחלה אפילו בשמע קול תרנגול; ולא רציתי לסתום כמותם משום דהפרי חדש והגר"א עבדו עובדא להתיר, כמו שכתב בפרי חדש ובספר מעשה-רב; וביותר, שמדברי הפרי-מגדים משמע דקודם שיאיר היום מותר לברך אפילו לא שמע קול תרנגול, דדוקא בלאחר חצות צריכין לשמיעת קול תרנגול. אך דברי החי"אדם לכאורה סתורים מדברי המגן-אברהם ממה שסיים לסוף סעיף-קטן יג: ומכל מקום טוב ליהדר לכתחלה, ומזה נובע דברי הדרך-החיים. אמנם כד נעיי' היטב נראה שהוא מפרש דברי המגן-אברהם כפשטיה, דמה שכתב המגן-אברהם "עיי' סימן מז סעיף ח" ורצה לומר דשם היקל רמ"א אפילו בלא שמע קול תרנגול, דכוונת הגמרא על מנהגו של עולם, ואם-כן אפשר לומר דכוונת הזוהר גם-כן מה שאמר "כד קרא גברא" הוא כעין זה, ועל זה סיים המגן-אברהם "ומכל מקום טוב ליהדר לכתחלה", ורצה לומר להתמיר בדלא שמע, אבל בדשמע יש להקל אפילו לכתחלה: * נשים וכו'. הטעם, דהא חייבות ללמוד הדינים שלהם, ועוד דחייבת לומר

כתב המגן-אברהם: פרשת הקרבנות יאמר בעמידה, דוגמת הקרבנות שהיה בעמידה. ועיי' בשערי-תשובה בשם כמה אחרונים שתולקין על זה, ובפרי-מגדים כתב דמכל מקום בפרשת התמיד ראוי לעמוד, שקורין בצבור בקול רם. גם מה שכתב בבאר

שער הציון

(כו) מגן-אברהם בסוף סימן ו ודרך-החיים: (כז) דרך-החיים:

באר היטב

לברך, שלא היה דעתו לפטור רק ליום א', מ"א: (יג) בינה. ובכתבים ובזוהר איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי בינה מיד אחר חצות. וכתב המ"א וג"ל דוקא אם שמע קול תרנגול ומ"מ טוב ליהדר לכתחלה. וכתב ע"ת דבדיעבד יצא וא"צ לחזור ולברך ביום: (יז) התורה. דהא חייבת ללמוד דינין שלהן, ועוד דחייבת לומר פרשת הקרבנות כמו שחייבת בתפלה א"כ קאי הברכה ע"ז, כ"י:

(ה) התמיד. מעומד, דומיא דקרבנות שהיה בעמידה, וע"ל ס"א א ס"ק

[ה] התמיד. עכ"ה. ועיי' מג"א שכתב פרשת הקרבנות יאמר בעמידה כו', ובכבוד שור כתב דא"צ לעמוד אפילו בפרשת התמיד שהביא המג"א מ"ה, ומעולם לא

משנה ברורה

קבע קודם אור היום והמברך לא הפסיד: (ל) קודם אור היום. ואפילו כמשכים אחר חצות לילה לאיזה ענין ודעתו לחזור ולישון עוד אחר-כך שנת קבע, אפילו הכי יוכל לברך כל אלו הברכות ושוב לא יצטרך לברך אותם כשיקום בבוקר, (כו) לבד ברכת "אלהי נשמה" יאמר בלי חתימה ו"המעביר שינה" יאמר בלי הזכרת השם, ואחר-כך כשיקום בבוקר יאמר אותן בהזכרת שם ומלכות כראוי. ועיי' בביאור הלכה: (לא) בינה. והאחרונים הסכימו שגם ברכה זו יכול לברך אפילו קודם שיאיר היום, אך יש אומרים שלכתחלה יש ליהדר שלא לברך אותה קודם שיאיר היום, אם לא ששמע קול תרנגול, ובדיעבד יצא אפילו לא שמע קול תרנגול. ודוקא שברך אותה מחצות-לילה ואילך, אבל קודם חצות אפילו בדיעבד יחזור ויברך, ואפילו (כו) אם שמע קול תרנגול. ועיי' בביאור הלכה: (לב) ופרשת התמיד. וכל משניות הקרבנות שאחריה, כי הם במקום הקרבנות ואין הקרבנות אלא ביום: (לג) ללמוד ולברך. ויקנח ידיו בכל מידי דמנקי: יד (לד) מברכות. הטעם עיי' בביאור הלכה:

(א) התמיד. והיא במקום הקרבנות קרבן התמיד, שכן קבלו חז"ל שבזמן שאין בית-המקדש קיים ואין יכולין להקריב קרבנות, מי שעוסק בהן ובפרשיותיהן מעלה עליו הכתוב כאלו הקריבום, ולכן יש אומרים גם-כן סדר המערכה מטעם זה, והוא מה שנתפשט המנהג בימינו לומר בכל יום "אביי הוי מסדר וכו'". ונראה לי פשוט, דמי שיודע ספר מצוה ללמוד בגמרא פירוש המימרא הזו, וכן מה שאנו אומרים בכל יום עניני עשיית הקטורת, כדי שיבין מה שהוא אומר, וכזה תחשב לו האמירה במקום ההקטרה; וכן כתבו הספרים, דמה שאמר הגמרא "כל העוסק בפרשת עולה וכו'" הכוונה שהוא מתעסק להבין עניניה, לא אמירת התיבות לבד.

כתב המגן-אברהם: פרשת הקרבנות יאמר בעמידה, דוגמת הקרבנות שהיה בעמידה. ועיי' בשערי-תשובה בשם כמה אחרונים שתולקין על זה, ובפרי-מגדים כתב דמכל מקום בפרשת התמיד ראוי לעמוד, שקורין בצבור בקול רם. גם מה שכתב בבאר

הלכות ברכות סימן מה מ"א

באר הגולה קעד

א טור ב כ"ב

אי אפשר לאמרו (ב) בצבור יכול לאמרו בביתו (ג) ולחזור פרשת התמיד לכד עם הצבור, (ד) ויכוין בפעם השניה כקורא בתורה (טור). ונהגו המוקדקים (ו) להתנועע בשעה שקורין בתורה, דוגמת התורה שניתנה ברתת, וכן (ה) בשעה שמתפללים, על שם כל עצמותי תאמרנה יימי מי כמוך' (אבודרהם): א "כשבת [*] אומרים אצל פרשת התמיד פסוקי מוסף דשבת, יאבל לא בראש-חודש ויום-טוב, מפני שקורין בתורה בפסוקי מוסף: הגה ויש אומרים שמוכרין גם מוסף ראש-חודש וכן נוהגין (ו) כדי לפרסם שהוא ראש-חודש, וכן הוא לקמן סימן תכא (טור):

מ"ט שיכול לומר קריאת שמע בעל-פה, וכו' סעיף אחד:

א "אף-על-גב דקיימא לן (א) דברים שבכתב (ב) אי אתה רשאי (ג) לאמרם על-פה, כל דבר

א גיטן ס' תהורה י"ד
תוספתא שם המדוכי
שם בייטין

באר היטב

י"ב. [ויחזר לאמרה בצבור עם הש"ץ כי קרבן תמיד נקרכת בצבור, דרך-חכמה:] (3) להתנועע. היינו בפסוקי דזמרה, אבל בתפלה אין להתנועע כמ"ע ס' קיג. וכנה"ג הביא שקצת פרושים נוהגים להתנועע בנחת בחתימות הברכות בלבד לקיים "מפני שמי ניתת הוא". ובמהרי"ל כתב שהיה מתנועע בתפלה מלפניו לאחריו ומאחוריו לפניו ע"ש. וכד"מ כתב שזקנק"ט נתן טעם ע"ד הקבלה להתנועע בתפלה. וכתב המ"א דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ובלבד שיכוין:

או כאלו הקרבנו אינו נכון, כי הקרבתי כפרשת חטאת אבעלים קאי משא"כ בתמיד אין יחיד מקרי בעלים, ובטור כתב כאלו קרב כו' זה נכון ע"ש, ומשום הא לא אריא וכדאמרינן בתענית שלכן תקנו מעמדות לפי שאין קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו לפיכך תקנו כו', והיינו לפי שכל אדם מישראל יש לו חלק בתמיד-צבור שנקחין בתרומת הלשכה והוי"ל כאלו הם נתנו לכהן בעדם קרבן התמיד, וא"כ כשאומר יה"ד כפרשת התמיד נמי שייך לומר כאלו הקרבנו או הקרבתי והיינו ע"י הכהן שהוא שלוחא דידן ודרחמנא. ומ"ש בבה"ט בשם ה"ר-החכמה שיהיה קרבן התמיד עם הש"ץ כי קרבן תמיד נקרכת בצבור צריך עיון, דאטו הצבור עומדים בשעת הקרבה, רק אנשי-מעמד, וכיון שב"א אומר לעצמו יה"ד כאלו קרב כו' אין שייכות לצבור בזה כלל. ומ"ש הרמ"א ולחזור פרשת התמיד לכד עם הצבור ויכוין כו', לאו חיובא הוא, רק כוונת הדברים מבואר בטור שכתב שראוי לכ"א לומר רבין כו' ואם אין יכול לאמרו מפני שהוא עם הצבור טוב הוא שיקרא פרשת התמיד לבדו ויאמר אותו ואין לחוש אם יקרא שנית עם הצבור, ולרווחא דמילתא יכוין שהוא כקורא בתורה עכ"ל, ור"ל, שלפי שדרכם היה שכל הצבור אמרו הכל יחד בקול רם א"כ כשיאמר אותו לבדו או יצטרך לשחוק בהגיע לפרשת התמיד עם הצבור ואין זה נכון, לכן כתב שאין לחוש אם יקרא שנית כו', אבל פשיטא שאם אינו מתפלל עם הצבור יחד א"צ לאמרה בצבור וזקא, שהרי כתב שאין שיאמר שנית בצבור יאמר כקורא בתורה, ואם-כן אינו עולה לו האמירה בצבור דוגמת קרבן כלל: [*] אומרים פסוקי מוסף. ודעת הא"י ז"ל שלא לומר פסוקי מוסף אחר פרשת התמיד ומכ"ש פסוקי ר"ח. ועיין בש"צ קצת דקדוקי תיבות בסדר פטוסם הקטורת י"ל אתה הוא ה' אלקינו עפ"י תורתו של האר"י וצ"ל הצרי בחסוף-קמץ, ועיין כנה"ג בשם הורב"י, מחזיקין למכתשת ולא ומחזיקין בוא"י, אף כיפת הירדן ואל"י מכיפת במ"ם כי הוא אותיות תתף כו', וצ"ל כל שהוא ולא שהיא כ"כ האר"י ז"ל, כדי לשנות בה את הציפיון כצ"ל ולא ליפוט כמ"ש בספרים, וצריך לומר זה הכלל אם כמדתה כשרה לחצאין ואם חיסר אחד כו', כ"כ מהר"י טרוק ז"ל. אביי הוה מסדר כו', כתב הרב ז"ל שאצ"ל בכ"א 'קרימת' רק וקטורת לאיכרים עד בזיכין שאו צ"ל ובזיכין קודמין כו'. אגא ככח יאמר כל ב' תיבות יחד ויפסקו יאמר גדולת ימתיך וכן ע"ד השאר ע"ד בשתם יכסה פניו כו', ובשיורי כנה"ג סימן נא כתב

שערי תשובה

ראיתי מאן דחש ליה וכ"כ בא"ר, ובמה"כ כתב שרבים בתורה לא חשו לזה וכן העלה טור וקציעה וכתב שראה להגאון אביו ז"ל שאמרו מיושב. ובש"צ כתב להזכיר כן מדברי האר"י ז"ל גבי פסוק ה' מלך. ועיין שם בכ"ש שכתב: מה שאומר כאלו הקרבתי קאי אבעלים שנתן לכהן וא"כ אין צריך לעמוד, ובפ"מ כתב ומ"מ כפרשת התמיד ראוי לעמוד שקורין בצבור בקול רם. ובכ"ש כתב שם דמ"ש בא"י שיקרא בבה"כ דוגמת העבודה, גם-כן אין לחוש לזה, אך הואיל ונתיק מפומיה דר' כרוספדאי לשון בבתי כנסיות כו' טוב לעשות כן, ועיין לקמן מ"ש על דברי ה"ר-החכמה בזה וע"ש שכתב מ"ש בסידורים כאלו הקרבתי או כאלו הקרבנו אינו נכון, כי הקרבתי כפרשת חטאת אבעלים קאי משא"כ בתמיד אין יחיד מקרי בעלים, ובטור כתב כאלו קרב כו' זה נכון ע"ש, ומשום הא לא אריא וכדאמרינן בתענית שלכן תקנו מעמדות לפי שאין קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו לפיכך תקנו כו', והיינו לפי שכל אדם מישראל יש לו חלק בתמיד-צבור שנקחין בתרומת הלשכה והוי"ל כאלו הם נתנו לכהן בעדם קרבן התמיד, וא"כ כשאומר יה"ד כפרשת התמיד נמי שייך לומר כאלו הקרבנו או הקרבתי והיינו ע"י הכהן שהוא שלוחא דידן ודרחמנא. ומ"ש בבה"ט בשם ה"ר-החכמה שיהיה קרבן התמיד עם הש"ץ כי קרבן תמיד נקרכת בצבור צריך עיון, דאטו הצבור עומדים בשעת הקרבה, רק אנשי-מעמד, וכיון שב"א אומר לעצמו יה"ד כאלו קרב כו' אין שייכות לצבור בזה כלל. ומ"ש הרמ"א ולחזור פרשת התמיד לכד עם הצבור ויכוין כו', לאו חיובא הוא, רק כוונת הדברים מבואר בטור שכתב שראוי לכ"א לומר רבין כו' ואם אין יכול לאמרו מפני שהוא עם הצבור טוב הוא שיקרא פרשת התמיד לבדו ויאמר אותו ואין לחוש אם יקרא שנית עם הצבור, ולרווחא דמילתא יכוין שהוא כקורא בתורה עכ"ל, ור"ל, שלפי שדרכם היה שכל הצבור אמרו הכל יחד בקול רם א"כ כשיאמר אותו לבדו או יצטרך לשחוק בהגיע לפרשת התמיד עם הצבור ואין זה נכון, לכן כתב שאין לחוש אם יקרא שנית כו', אבל פשיטא שאם אינו מתפלל עם הצבור יחד א"צ לאמרה בצבור וזקא, שהרי כתב שאין שיאמר שנית בצבור יאמר כקורא בתורה, ואם-כן אינו עולה לו האמירה בצבור דוגמת קרבן כלל: [*] אומרים פסוקי מוסף. ודעת הא"י ז"ל שלא לומר פסוקי מוסף אחר פרשת התמיד ומכ"ש פסוקי ר"ח. ועיין בש"צ קצת דקדוקי תיבות בסדר פטוסם הקטורת י"ל אתה הוא ה' אלקינו עפ"י תורתו של האר"י וצ"ל הצרי בחסוף-קמץ, ועיין כנה"ג בשם הורב"י, מחזיקין למכתשת ולא ומחזיקין בוא"י, אף כיפת הירדן ואל"י מכיפת במ"ם כי הוא אותיות תתף כו', וצ"ל כל שהוא ולא שהיא כ"כ האר"י ז"ל, כדי לשנות בה את הציפיון כצ"ל ולא ליפוט כמ"ש בספרים, וצריך לומר זה הכלל אם כמדתה כשרה לחצאין ואם חיסר אחד כו', כ"כ מהר"י טרוק ז"ל. אביי הוה מסדר כו', כתב הרב ז"ל שאצ"ל בכ"א 'קרימת' רק וקטורת לאיכרים עד בזיכין שאו צ"ל ובזיכין קודמין כו'. אגא ככח יאמר כל ב' תיבות יחד ויפסקו יאמר גדולת ימתיך וכן ע"ד השאר ע"ד בשתם יכסה פניו כו', ובשיורי כנה"ג סימן נא כתב

משנה ברורה

היטב בשם ה"ר-החכמה שיהיה לומר פרשת התמיד בצבור עם הש"ץ, עיין בשערי-תשובה שהשיג על זה. כתב הפרי-מגדים: מה שכתוב בסידורים בנוסח היהיה רצון "כאלו הקרבנו קרבן התמיד", ויש גורסין "הקרבתי" אינו נכון, כי "הקרבתי" כפרשת חטאת אבעלים קאי, מה שאין כן בתמיד אין יחיד מקרי בעלים. ובטור הגירסא "כאלו קרב התמיד במועדו וכו'" וזה נכון, ובשערי-תשובה מיישב גם הגירסא שלנו: (ב) בצבור. שדרכם באותו מקום לומר רק פרשת התמיד לבד בצבור: (ג) ולחזור. שמנהגם היה מקדם לומר הכל

ביאור הלכה

פרשת הקרבנות כמו שחייבת בתפלה, אם-כן קאי הברכה על זה, ביתי יוסף מגן-אברהם. ולפי זה הטעם יכולה להוציא בברכת התורה את האיש וכן כתב הפרי-מגדים בהדיא, והגו"א בכיארור חולק על זה הטעם, עיין שם; אלא הטעם דמברכות הוא, דאף דפסוקי תורה מכל מקום יכולות לברך ולומר "ועינינו", דלא גריעא מכל מצוות עשה שחזמן גרמא דקיימא לן דכ"לולות לברך עליהן, וכדלעיל בסימן יז סעיף ב, עיין שם, ולפי זה אינו יכול להוציא את הגדול בברכת התורה, לפי מה שסוברים ה"ר פוסקים דברכת התורה הוי מן התורה, וכן כתב הפרי-מגדים:

ביחד בקול רם, ואם-כן לא יכול לשחוק בעת שיאמרו בצבור, דיהיה מינכר מילתא: (ד) ויכוין. עיין בטור שהוא רק לרווחא דמילתא, שלא יהיה נראה כאלו מקריב שני תמידים: (ה) בשעה שמתפללים. ויש (ה) פוסקים שחולקין על זה ואומרים דבתפלה אין להתנועע, ורק בפסוקי דזמרה וברכת קריאת שמע ולימוד התורה אפילו שבעל-פה המנהג להתנועע. וכתב המגן-אברהם: ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. והכל לפי (ג) מה שהוא אדם: אם מכזין היטב על-ידי תנועה יתנועע, ואם לאו יעמוד כך, ובלבד שיכוין לבו. וקצת מתנועעים תנועה משובשת, שהגוף עומד על עמדו רק בראש הופך פעם לימין ופעם לשמאל דרך גאווה, (ג) אין לעשות כן: א (ו) כדי לפרסם. אבל יום-טוב (ז) אין צריכין לפרסם, שכבר הוא מפורסם מאתמול, אבל שבת, אף-על-פי שהוא מפורסם אומרים אותה בשחורית, שהרי אין יכולין לקרותה בתורה מפני שאין בה אלא שני פסוקים, כמו שיתבאר בסימן רפג:

א (א) דברים שבכתב. טומא (ה) מותר לקרות בעל-פה משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך". והוא הדין אם הוא בכית-האסורים ואין יכול להשיג שם חומש: (ב) אי אתה. כתב הורב"י, חלק א סימן קלה: לקרות הפרשה בעל-פה בשעה שש"ץ קורא אני נזהר, אבל איני מוחה לאחרים, משום דיש פוסקים הרבה שסוברים דהאיסור הוא דוקא אם מוציא בזה לאחרים ידי חובתן, וכן כתב בעטרת-זקנים וביאור הגר"א: (ג) לאמרם על-פה. מי שדורש ברכים בהרבה פסוקים שכתורה וקשה לו לחפש בכל שעה בחומש מפני כבוד הצבור, אפשר שיש להקל. עיין ביומא (דף ע) בתוספות ישנים דיבור המתחיל

שער הציור

(ה) עיין מגן-אברהם וא"ו ובאר היטב: (3) פרי-מגדים: (א) א"י: (7) לבוש: (ה) אחרונים:

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

משדלתו. מפתח אמתו כדמרגמינין וכי יפחה (שמות כג) ארי יסלל:
האריך הדום רגלי. והעובר בסתר אומר אין המקום כלן לפיכך
הוא נקטר לומר אין יודע נמצא כדומק רגלי ומקלרו לומר אין
כלן: **מלא כל הארץ.** משמע משמרצב וירד לנטטה והזוקק קומתו
נראה כדומק: **אמר לו כך.** ר'
יהאע השיב לו כדקן שהשיב לו ר'
אליעזר: נתגרשה. שאין אמי חיבת
כבודי אזי מהו: מבין ריבוי עיניו.
שערות שצערות כסוי העין אמה
ניכר שהיית יתום ונשרו ריסי עיניך
מן הצבי כדלמרי' [צנטיהדרין] (ד קד):
והיה רבן גמליאל שומע קולה ופכה
כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו: שבן
אלמנה אתה. ולא לריך אמה למעשה
אלא ללמוד גמל ואזי אומר לך שכבוד
שנייתם שוב עליך: הש"ל להם מים
בכפל וקעקע. קרקק להם כמו
שמקרקין לתרגולים ולפי שלא היה
לריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו
לעשות אמר לו **למה ואימא השיב**
בלטון שמק: חזרו והודו למאמרות
הראשונות. כי"ס שמיזי אדם כצבדו
שקף הוא שומק צבדילתו כלצו ולמו
וחיי ומוטו מקורין צידו: ראש דברך
אבות. לא הווקק הכמוז לומר ראש
דברך אמנת אלפי השיב מרגמיס
אלר דבריו הרשונים לומר לכצדו
ההיך ולאחר זמן חזרו והודו כששמעו
סוף דבריו למדו שראש דבריו אמנת:
בששים ריבוא שכר. שהיה משמכר זה
ששים ריבוא דינרי וזכ: תחת
מראשותיו ש"א אביו. והוא ישן: מה
מי שאינו מצווה ועושה כך. שילס
לו הקציה שכרו: הא דר' יהודה.
לאמר קומא פטור מן הנלוות צצ"ק
פרק הסוגל (דף פו.): **א**
מיפקדינא. שהיה סגוי נהור: וימא
טבא = ארבנן. סעודה לחלמידיס:
שעם אחת היה צבוי. דמא קן
נמינה: סידקון. לצום סקורין לינדר':
ש"א זרב. מרוקס מוטי וזכ: פסיוני. עוף
מטוב וטמן מן שליו שירד צמדכר':
והודו מן השמים. שגעטש עליו
שמלחה לו כמות עין על סעודתו: ויש
מפוחיו בריחיים. שהיה מלאכה קשה:
ומצילו

בבד את ה' מהותך. צירופלמי' דורש מהותך כמו מוחך משמע
שהקפיד הקציה על כיבוד אב ואם יותר מכבודו שצבדו
הוא אומר כצד אה' מהותך דהיינו מוחך' דמשמע ממנה שנתך
כלומר אם יש לו מוח חייב ואם לאו פטור וכצבדו אב ואם נאמר
כצד אה' אבך ואת אבך דמשמע בין
שיש לו ממון ובין שאין לו והיאך דלית
ליה חייב לתזר על הפתמים לזון את
אביו ואת אמו': **כל העובר**
עבודה בסתר פאי' דוחק רגלי
שביניה. היינו דמני כיף ליערה
וכדמוכח פרק קמא' דמגנה (דף נט.):
והיה מפתח מונח תחת מראשותיו
ש"א אביו. צירופלמי' יש
שהיו רגליו פשוטות על המיטה ולכן לא
שיערה: **גדול המצוה** ועושה.
נראה דהיינו טעמא דמי שמלווה
ועושה דעיקר לפי שדואג ומנטער יותר
כן יעבור ממנו שאין מלווה שיש לו פת
צטלו שאם ילדה יניח:

דלא **מיפקדינא ועבדינא.** מכלן
מזקק ר"ת דנטיס מצרכות
על מצוט עשה שהומן גרמא א"ע
דפטורות לגמרי דלפניו מוצרין לא
מיחייב כדמוכח פרק מי שמתו
(בבב דף כ:): מ"מ יכולת הן לצדק
ואין כלן מטוס לא משא את שמו
לשוא (שמות כ) משום מצרכות צרכה
שאינה נרמיה' דלא ללא הלי דהיי שמת
דב יוסף והלא מפקד כל הנצרכות
כולן: **ובאת** אמו וקרבתה: יש
צמדכר' שהייה מקורפת מדעתה:
יש מאביל' אביו פסיוני. פירוש
עוף מטוב והיינו מין שליו
שיס צמדכר': **ומורדו** מן
העולם. פירוש שנגטש עליו שמלחה
לו צר' עין על סעודתו ויש מטחיו
צריחיס שהיה מלאכה קשה ומניצלו
למי העולם הצא שסכצדו צדנטיס
טוביס וממוטיס וצגמרר ירושלמי (פסה
פ"ה)^א גרסינן מעשה צמיהס מעשה
צלחד שהיה מאליל לצביו פסיוני
פעס אחת אמר לו אציו מלחין לך כל
אלה אמר לו סגלא מלי אכפת לך עין
דטמון וסכול כלומר לעוט וסכול טעין
כלכיס דמלחין וסולכיס א"כ הלאה
קשה עליו וטוב מעשה צלחד שהיה
טומן צריחיס ואז זקן היה לו וסלח
ציווי לטומנין פירוש מלוות המלך
צצביל אציו לצא לעצודת המלך א"ל
צנו טמון ואני אלך תחתך לעצודת
המלך שאין לה קצצה אס לציונין טצ
לך ואס למלקי טב לך:
אסימיעעל

נתנן כל ממון שבעולם אתם נותנין
ועושה כך מצווה ועושה עאכו"כ' דאר"ה' גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה
ה"א מאן דהוה אמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבדינא יומא טבא דרבנן דהא לא מיפקדינא
והא עבדינא השתא דשמעיתא להא דאר"ה תנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אדרבה
מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן כי אתא רב דימי אמר הפעם אחת היה
לבוש סידקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו ושפתה לו על ראשו וירקה לו בפניו
ולא הכלימה' תני אביו בריה דרבי אבהו יש מאכיל לאביו פסיוני ופורדו מן העולם ויש מפוחיו בריחיים
ומבוא

גליון הש"ס

גמי שאתה ואמך
חייבים בכבוד אמיר.
עין יעמה על ע"ז מדיה
עממא':

ליקוטי רש"י

כאי' דוחק רגלי
שכינה. אומר בטל אין
השיטה כלן ומיני ועל
הזוהר (חגיתו טו.). וד'
דיכן כיבוד אב. מה
אלס מלוות וסולר כניסד
אלס וסל. מה עשה. וכיס
יעלה מלוות על כך ועין
כא: וצא צברו. לקטי'
מטמון ישע סר. פסיוני.
מן שליו סקורין פיריין
[כ"ק ה'ה].

לעוי רש"י

צירידי'. פירוש ממי
(רש"י מצוטת פה ע"ז
ד"ה מטכס'):

הנהגות וצינונים

[א] דריחיס הכתוב. ובינה
בריי' ובריי' ובריי' וכו' וכו'
כתי': [ב] כבוד אריות
לא גרס 'ארבע אמות'
(הגר"צ ברילי). ובינה
כולק' מלחמי':
[ג] דרפוי' טיף רב
יהודה **א**
(כתי' א"א ארבע
אמות בקומה זקופה:
לן דרפוי' וסוף פעם
אחת. וכתי' בראשונים
וכתי': [ד] ציל איר'
(כתי' וכתי' בריין).
ובדפוי' במקום
ואר"ה הנינא איתא
וכששמעו חכמי
ישראל אמרו וכתי'
[ה] כתי': [ו] גריחיס עין
יעקב וצפ"ל קידרין
שלח והושיון זה
שלא הצטער' (גליון):
[ז] דרפוי' וכתי'
במקום 'אמר לי' איתא
דקאמרי ליה. (ועיין
רש"י: [ח] שניין
לעיל) (גליון): [ט] ציל'
מפוחיו. רש"י
(גליון): [כ] ציל צרות
(כתי' וכמו ברש"י):

ש"א ממי פ"י מהל'
ממריס הלכה ז:
ש"א ב' ממי פ"ה מהל'
דעום הלכה ז:
טו"ט פ"ה מ' מ' פ"ט פ"י:
שלב ד ה מ' פ"י:
ממריס הלכה ז סמג
עשין קיג טו"ט פ"י י"ד ט'
דמ טעף ד:
שלב ז מ' פ"ה ז' וסמג
עס טו"ט פ"ה עס טעף
ז:
ש"א ז מ' פ"ה מהל'
מ' פ"ה ז' טו"ט פ"י:
י"ד מ' פ"ה טו"ט פ"י:
שלב ד מ' פ"ה מהל'
ממריס הלכה ז
טו"ט פ"ה י"ד מ' פ"ה ט'
ז:
שלב ז טו"ט פ"ה עס טעף
ז וצממא:
7

הגם' ר"י הוקן

מבין ריסי. כלומר
מחורצותין ועיניך ניכר
שפקח אחת רבן אלמנה
פקח הוא כרוב שטורה
כפירסותו: הטל. ודרך
שתוק השיב לו כלומר
כבוד שנוהג שוה עליך.
מי שאינו מצווה
ועושה כך. כשמשל לו
הקציה שכר ששכר גדול
יש למצוה רעשה שהוא
מפני שפצוה ומקבל
מרות המצות עליו:
פסיוני. פורדיש בלע"ז:
(וטורדן). שאומר לו
בכיו: ויש מטחיו
בריחיים ומבוא: שאומר
לו כלשון רבתי:

תורה אור השלם

(א) בה אפר יי השמים
כסאי דהארץ יהים
רגלי יי איה בית אשר
תקנו לי ואי ייה פקים
קנרתי: (ישעיה טו א)
(ב) וקרא ייה אל ייה
ואמר קדוש קדוש
קדוש יי צבאות מלא
כל הארץ צבאות:
(ישעיה ז)
(ג) וידע יי כל מלכי
ארץ כי שגעו אקרי
פיי: (יהלים ק"ח)
(ד) אבוי יי אלהיך
אשר הוצאתך מארץ
מצרים כפירי עקבים:
(שמות כ ב)
(ה) לא יתנה לך אלהים
אחרים על פני:
(שמות כ ג)
(ו) סבד את אבך ואת
אקר דמשה וארבעין סבד
על האדמה אשר יי
אלהיך נתן לך:
(שמה כ ב)
(ז) ראש דברך אקט
אלעלם כל משפט
אקט: (יהלים קיג ספ)

אהבה. הלכות ציצית פ"ג

במה דלמענדו זהו מלוה מוקדם ע"כ. וזהו אמר בפרק במה מלוקין (שנת כ"ב). דעממא לחסור להלוה מעמד כגד נר מוכח כדי שלא יהיו מלוה בזיווה עליו כמו בני דס ואיניעא לכו מהו להסתמק מניי סוכה כל שבעה ואמר רב יוסף דאבוןן דלכוה דס: ואבור לטבור מלית מצוייצת לעבדיה וכו'. בפרק המעלה ממנוה (דף מ"א): נשים ועבדים וקטנים

לאשמועינן דלע"ג לילה לאו זמן ציצית מומר ללבוש זו ציצית ולא עבר משום כל מוסף ותו אשמועינן שבשבת מומר ללבוש בעלית מצוייצת אפילו בלילה דלאו זמן ציצית הוא משום דליציית אינה מושבא אלא מניי הבנד ותקטיוו כרמיס כפי"ט מהלכות שבת. ורבינו הגדול מהרי"א אב"ט מהו"ק ו"ל כחכ בנזוארו ל"ח ח"ג כחכ הרמב"ם מומר ללבוש ציצית בלילה פירוש אפילו

שהיה זו כללית בזמן שהיה המלך לדין דהומר זהו הטיל כללית שהיה מיוחד ללבושה כל זמן שהיה רוצה ללבושה הומר עכ"ל. ומכאן ע"כ שהרי כחכ רבינו כסוף של ששתין אין מתיילין בה מלכת גזירה שמה יתכסה בה בלילה וכו' ואפילו נכנסו המיוחדת ליום מיידי כמו שכתבנו בסמוך וא"כ הרי בהדיא דלית שיש בה כללית אסור להתקוות בה בלילה בין אם היא כמות המיוחדת ליום בין אם היא כמות המיוחדת ללילה ועוד שהיה רוצה ללבוש דלית שיש בה כללית בה מלכת גזירה שמה יתכסה בה בלילה ומשמע דמהאי עניינא גופיה אין עושין למלות של אמר מוסי לכן של פסוק וכו' הרי הוא דהא אפסרי לקיים זו מצוה המלכה בליל כללית וכו' דצייס אקרו לקיים זו בלילות משום גזירה שמה יתכסה בה בלילה ה"ל אפסרי לומר שמתיר ללבוש בלילה טלית שיש כללית בלילותיה אלא דלוי דכרטיסין עיקר: ובאימתי מברך על הציצית בשחר וכו'. ונראה שלמד מן שמה שנתנו שיעור זה להמלכת זמן ק"ס שמה שפ"ק דנרכות (דף ע"ג): ומכאן ע"כ להקטוף בציצית. כדמסקת דנרכות פרק ברכא: וכל זמן שמתקטף בה ביום מברך ע"ה. הרי אמרין בפרק המעלה (מנחות דף מ"א): כתיב דלמר מתיילין כל זמן שמתיילין מברך עליהן. ומ"ס קודם שיתקטף. הוא שנתבאר בפרק הלכות נרכות כל המלות מברך עליהן עובר לעשייתן. ומ"ס שו"ת מברך על הציצית כשעת עשייתה מפני שהמלות הוא שיתקטף בה. בפרק המעלה (ס"ג מ"ג): אמרין דלמ"ד מוכיב גברא הוא אינו מברך עליה כשעת עשייתה משום דלאן עשייתה גמל נעמט:

יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר. משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. וכיצד "מברך עליה. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להתקטף בציצית. וכל זמן שמתקטף בה ביום מברך עליה קודם שיתקטף. ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה מפני שהמלות הוא שיתקטף בה: **מ** ומוחר להכנס בציצית לבית הכסא ולבית המרחץ. נפקו לו חוטי לבן או תכלת וזרקו באשפה מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה. ואסור לכבוד מלית מצוייצת לכותי עד שיחיר ציציותיה. לא מפני שיש בגופה קדושה אלא שמא יקטוף בה ויתולה עמו ישראל וידמה שהוא ישראל ויהרגו. ***[ט] נשים ועבדים וקטנים [פ] פטורין מן הציצית מן התורה. ומדברי סופרים שכל קטן שיועד [ג] להתקטף חייב בציצית כדי לחנכו במצוה. ונשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. [ו] וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן **א**ם רצו לעשות אותן בלא [ז] ברכה אין ממחין בידן. מומטום ואנדרוגינוס חייבין כבולין מספק לפיכך אין מברכין אלא עושין בלא ברכה: **י** יהאך חיוב מצות הציצית. כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי לציצית ויול לה ציצית ואח"כ יתכסה בה. ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצוה עשה. אבל בגדים הראויים לציצית כל זמן שלא יתכסה בהן אדם אלא מקופלים ומנוחים פטורין מן הציצית שאינה [ט] חובת המלית אלא חובת האישי שיש לו ציצית: **יא** אע"פ שאין אדם מהוייב לקנות**

השגת הראב"ד
* נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה קף עבד לכו דלי כלל נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

נשים ועבדים שרצו להתקטף בציצית מתקטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ו"ל דוקא בלילות שאין בה כללית ויש שחילק ואומר קף נכנסה ואומר גם הנכרה רשות ומניח קטן לנכרי הפ"ק דקדושין מדרי יוסף דלמר מתיילין הוא חמיה מן דלמר לי הלכה כרי יהודה דלמר סומא פטור מן המלות עבדוה וימא עבד לרבנן דלמ' משקדנה ועבדוה ואלו אימא דמחן דלמ' מתיילין לא עבד לנכרי ח"כ אסורא קף עבד דלוי נכרה מתי יומא עבד אימא עכ"ל:

הלכות ציצית סימן יז

יז מי הם החייבים בציצית, ובו ג' טעמים :

א מנחות מג ב שם
וב"ש הר"ף ורא"ש
בשם התוספת

א אף-על-גב דכתיב 'וראיתם אותו', סומא (א) חייב בציצית, מפני שנתרבה מ'אשר תכסה בה', וקרא ד'וראיתם אותו' איצטריך למעט (ב) כסות לילה (עי"ל סי' יח): **ב בנשים** (ה) ועבדים פטורים, מפני שהיא מצות עשה (ג) שהזמן גרמא. הגה ומכל מקום אם רוצים לעטפו (ד) ולברך עליו הרשות בידן כמו בשאר מצוות עשה שהזמן גרמא (תוס' והרא"ש והר"ן פ"ב ד"ה ופ"ק דקדושין), אך מיחזי כיוהרא, ולכן אין להן ללבוש ציצית, הואיל (ה) ואינו (נ) חובת גברא (אגור סימן כז), פירושו, אינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית. ולקמן בסימן יט אמר, כשיש לו טלית מארבע

שערי תשובה

באר היטב

הטלית-קטן, ויש לעשות שיקף הראש וכל גוף האדם עד החזה פנים ואחור, ע"ש בשם מהר"י צמח. ומ"ש בה"ט בשם האר"י ו"ל שלא יהיו בתי זרועות לט"ק, היינו בתי זרועות ארוכים כמו שעושים למלבוש עליון, אבל מ"מ יוכל לעשות כמו נקב שתכנס בו הידים, ועיין בכתבי האר"י שהיה לובשו על חלוקן ממש ואינו מלביש בו את ראשו, ומ"מ בשעת הברכה עשה עטיפה ואח"כ שלשלו עד הצואר והיה מברך להתעטף ע"ש. ומ"ש בשם הבית יעקב ע"ש דמבואר דאף שרוצה ללבוש כך כשהוא מקופל ואין בו שיעור טלית מ"מ אסור ללבוש בלא ציצית שהרי עומד להתפשט ע"ש:

ואם גדול מתבייש לצאת בו עראי לשוק אין לברך עליו. ואם הוא יוצא בטלית שאחרים אין יוצאין בו, בטלה דעתו, מ"א ועיין ט"ז, עיין בשכנה"ג ובספר פרי-הארץ סי' א ובע"ת:

(ב) ועבדים. עיין ד"אהרן סי' טז: (ג) חובת גברא. פי' שאינו מחוייב ליקח לעצמו טלית כמ"ש סי' כד. ודע דאנן פסקינן גבי ציצית חובת גברא ולא חובת גברא, ותרווייהו לקולא: חובת גברא לקולא למעוטי חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש הטלית אע"פ שיש לו ד' כנפות פטורה מציצית, ולא חובת גברא, שאינו חייב לקנות לו טלית

ביאור הלכה

משנה ברורה

איך אנו מברכין על טלית-קטן שלנו אפילו אם יהיה בו שיעור ארוך, הלא אין ררך שום גדול לילך בו בשוק? אבל באמת זה אינו, דגדול נקרא כענינו נער בן י"ג שנה, כדמשמע מדברי הב"ח וארצות-החיים, ולשוק שכתב בשולחן-ערוך לאו דוקא, שהוא הדין על פתח ביתו ברחוב וכמו שכתב אליה רבה, ובודאי לא יתבייש נער בן י"ג שנה לילך בו בימות החמה לחוץ על פתח ביתו. עוד נראה לי פשוט בלאו הכי דעל-ידידה לא בטל ממנו שם בגד, ולא אמרו רק אם הוא מתבייש לילך בו מפני קיצורו, דאם לא כן אפילו אם יהיה בהטלית-קטן כדי ראשו ורובו של גדול ואפילו אם יגיע עד קרסוליו הכי נמי דיפטור מציצית? וכי תימא הכי נמי, אם-כן במקומות שהגדול מתבייש לצאת בו בטלית-גדול בשוק הכי נמי דטלית-גדול יפטור מציצית? אלא ודאי דכוונת הגמרא הוא דוקא אם אנשי המדינה מתביישי לילך בו באקראי לשוק מפני קיצורו, אז לא חשיב בגד, מה שאין כן כענינו שהכיוש הוא מפני שדרך אותו הבגד ללבוש תחת בגדיו ולא על בגדיו, לא בטל על-ידידה מיניה שם בגד. ועיין במשנה ברורה עוד מה שכתב לענין שיעור הבגד דדי' בג' רבעי אמה; ונראה לכאורה דשיעור זה מהני דוקא אם הטלית נארג או נתפר כעין מרובע ובאמצע יש בית הצואר, אבל אם נעשה צד אחד של הטלית-קטן מלפניו ואחד מאחוריו ובאמצע הוא מחובר בצד אחד במקצתו ובצד השני מחברו לפי שעה בעת שלובשו עליידי קרסוים, יש לעיין אם די בשיעור הוה, ואולי דמצרפינן צד אחד להשני גם לענין שיעור כמו דמצרפינן לענין שיהיה נקרא שמו בת ד' כנפות, אבל אם-כן נהיה מוכרחין לומר דמצרפינן אורך ורוחב של הבגד להודי לחיוב של הטלית-קטן בציצית; ובאמת אין דין זה ברור, דיש אומרים דבעינן כדי ראשו ורובו בין באורך ובין ברוחב, עיין בארצות-החיים. ומכל מקום נראה לי דאם הטלית-קטן מחויב בכל צד כשיעור אמה על אמה, בוודאי נוכל לסמוך ולברך עליו, דאף אם תמצו ליומר דלא מצרפינן צד אחד להשני לענין זה, הלא כמה אחרונים סוברין דשיעור אמה על אמה לבד הוא שיעור בגד החייב בציצית; ושיעור אמה הוא ששה טפחים ולא בעינן אמה שלנו. כתב הפרי-מגדים: אם יש כהבגד כדי לכסות ראשו ורובו אלא שהוא לבוש בחי' ואין יוצא בו לשוק עראי, וסתם בני-אורס יוצאין בו לכ"ח דסובר חרתי בעינן, וכמו שפסק הטור [וכתב שכתב המגן-אברהם בסוף דבריו להחמיר], אפשר דאין הכי נמי כענינו דאין ראוי לברך על טלית כזה, דבתר דעתו אזלינן, וצריך עיון. ולכאורה הוא פלא, דבודאי לא נתנה התורה שיעורין בכל אחד לפי דעתו; גם ולא אמרו בברייתא "והוא יוצא בה ארעי לשוק" אלא "והגדול יוצא בה". ואפשר דלשון הב"ח בסימן זה, עי"ש, הביאו לספק זה, אבל באמת הב"ח לא כיון לזה, ויותר נראה לי דמה שהביא לו לספק זה משום שהוא כתב באשל-אברהם דלהב"ח אם הוא יוצא בה בקבע, אף שאין בה ראשו ורובו של קטן ואין שום אדם יוצא בה, אפילו הכי חייב, דאזלינן בתר דידיה ולא אמרינן בטלה דעתו, משום הכי מסתפק נמי להיפך, מה שאין כן לפי מה שכירנו מתחלה אין שום ספק בזה דחייב:

התפירה אין בו כשיעור, פטור מציצית, שם סימן סו, וכן כתב בלקט הקמח:

א (א) חייב בציצית. ופשוט דיכול לברך גם-כן עליהן, אך שיבדוק אותן מתחלה במשמוש ידיו או יבקש לאחר לבדקם: (ב) כסות לילה. והסכרא נותנת לרבות כסות סומא ולמעט כסות לילה, (ה) משום דכסות סומא ישנו על-כ"ל פנים בראייה אצל אחרים, אבל כסות לילה אינו בראייה אצל אחרים: ב (ג) שהזמן גרמא. דהא בלילה לאו זמן ציצית הוא, וכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מהם (ג) אפילו מדרבנן, (ג) דהוקשה כל התורה לתפילין דכתיב בהו "למען תהיה תורת ה' בפיך", וכמו דפטורות מתפילין דאיתקיש לתלמוד תורה דכתיב בה "ושננתם לבניך" ולא לבנותיהן, כן פטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא; ועבדים ילפינן בגזירה שוה 'לה' 'לה' מאשה, דכל מצוה שהאשה פטורה גם העבד פטור: (ד) ולברך עליו. דאף מי שאינו מצווה ועושה (ד) יש לו שכר, ושייך לומר 'וציוננו כיון שהאנשים נצטוו, גם הם יש להם שכר: (ה) ואינו חובת גברא. כזה (ה) מתוך למה מברכות הנשים על לולב שהוא גם-כן מצוות עשה שהזמן גרמא, ותירץ שאני הכא שאינו חובת גברא, שאפילו איש אין עליו חיוב דאורייתא לקנות טלית בת ארבע כנפות, אלא אם מתעטף חייב לעשות בו ציצית, מה שאין כן לולב דגבי איש הוא חובת גברא, שהוא חובת הגוף. ודע, (ו) דאנן פסקינן גבי ציצית, חובת גברא ולא חובת גברא, ותרווייהו לקולא: חובת גברא לקולא, למעוטי חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש הטלית אף-על-פי שיש לו ארבע כנפות פטורה מציצית; לאו חובת גברא, שאינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית, רק אם יש לו טלית מארבע כנפות ולובשו אז חייב בציצית; עיין סימן יט:

שער הציון

(ה) ט"ז: (ב) ברכות יט ע"ב: (ג) קידושין לד: (ד) מגן-אברהם: (ה) ט"ז: (ו) באר היטב:

כנפות (ולבשו). ג' טומטום ואנדרוגינוס (ו) חייבין מספק, ויתעטפו (ז) בלא ברכה (פירוש טומטום לא נודע אם הוא זכר או נקבה, ואנדרוגינוס יש לו (ח) זכרות ונקבות). (הגה ולפי מה שנהגו נשים לברך במצות עשה שהזמן גרמא (א) [ג] גם הם יברכו) (דברי עצמו): ג' יקטן היודע להתעטף, אביו צריך (ט) ליקח לו (ז) [ז] ציצית (י) לחנכו: הגה ודוקא כשיודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחריו (הגהות מיימוני פ"ג) ויודע לאחוזו הציצית בידו בשעת קריאת שמע (מרדכי סוף פרק לולב הגזול):

ג ומביט בפרק ג מולכות ציצית ד סוכה מב

יח זמן ציצית, ובו ג' סעיפים:

א לילה לאו זמן ציצית הוא, דאימעיט מ'וראיתם אותו'. (א) להרמב"ם, כל מה שלובש בלילה פטור מפילו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב מפילו מיוחד ללילה; וילהרא"ש, כסות המיוחד ללילה פטור לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום או ליום ולילה חייב מפילו לובשו בלילה: הגה וספק ברכות (ב) (ג) להקל, על-כן אין לברך עליו אלא כשלושב ביום והוא מיוחד (ג) גם-כן ליום (הגהות מיימוני). ואחר (א) [א] (ד) תפלת ערבית אף-על-פי שעדיין יום הוא אין לברך עליו

א מנחות מג וכרתי שמעון ב כפרק ג מולכות ציצית הגהות מיימוני בשם רש"י ג בריש הלכות ציצית

באר היטב

כדי שיתחייב בציצית, רק אם יש לו טלית מר' כנפות ולובשו אז חייב בציצית, עיין סי' יט: (א) גם הם יברכו. ותמה אני דנהי דטומטום יברך מהאי טעמא וגם אנדרוגינוס למ"ד ספיאק הוא, אלא למ"ד בריה בפני עצמה הוא למה יברך, שכנה"ג, ועיין בלבוש ו"ח. ועיין בספר בני-חייא שמפלפל במקום שיש ב' ספיקות להחמיר כדי לברך אם נאמר ספק ברכות להקל: (ד) ציצית לחנכו. דוקא פחות מכן י"ג אבל מ"ג ואילך חייב בציצית כגדול. ומ"ש בדרשות מהרי"ל בהלכות נשואין שנהגים שגם נערים גדולים אין מתעטפין בציצית עד שנושאים להם נשים, וסמכו להם אקרא דכתיב "גדילים תעשה לך" וסמך ליה "כי יקח איש אשה", הוא דבר תמוה דעד שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית, שיווי כנה"ג וע"ש, ועיין בש"ס דקידושין דף ח וכתב ובכ"י סימן ת, והמ"א סימן ח ס"ק ג כתב: משמע מגמרא דבחור לא היה מכסה ראשו בטלית וכו' ע"ש, ואינו מוכרח דשם לא איירי מטלית של מצוה אלא מטוהר דרבנן ע"ש:

(ב) להקל. היינו דוקא לענין ברכה אבל ציצית צריכה להיות, ע"ת: (ג) ג"כ ליום. פירוש, גם ליום, ואפילו גם מיוחד ללילה ומכ"ש ליום לבד, שכנה"ג וע"ת: (ג) תפלת ערבית. ובתענית צבור וכ"ש כשיורי כנה"ג ועיין סי' ל ס"ק ג. כתב בכתבי מהר"א: מי ששכח

שערי תשובה

[ג] גם הם יברכו. עכה"ט, ומ"ש דאי בריה הוא לא יברכו, כי כ"ג בעולת חמיד, ובר"י סי' תר"מ כתב דמה בכך, ראי משום דבריה לא נצטוה, גם נשים לא נצטו ומברכות א"כ ה"ה בריה ע"ש, ודבריו נבתיים, ועיין בשאגת אריה סי' לא כתב דכלאים בציצית לא שרא רחמנא אלא במקום מצוה, לכן טומטום ואנדרוגינוס אע"ג דחייבים מספיאק מ"מ כלאים אסור; ולכן אפילו להנך רבוותא דס"ל סדין בציצית חייב לעשות לבן של מינו, מ"מ בטומטום ואנדרוגינוס אין להטיל אפילו לבן בבגד פשתן הואיל ואינו ראוי לבלילה, דתכלת מן התורה ע"ש. ונראה דאף אם נאמר שהוא בריה מ"מ לא אימעיט באיסור כלאים, דהא גם נשים חייבים, וא"כ שפיר שייך הך טעמא שאינו ראוי לבלילה דתכלת. ועוד כתב בשאגת-אריה שם דאם הבגד הוא ספק בתחייב ואסור להטיל בה תכלת משום ספק כלאים, או אפילו אם הוא של פשתן אין להטיל אפילו לבן מטעמא דלעיל שא"ד לבלילה מן התכלת ע"ש: [ד] ציצית לחנכו. עכה"ט. וכתב בא"ר בשם ספורי יראים, להלביש לקטן ט"ק כשיודע לדבר, ולפתוח מתחייב להלבישו כשיגיע לבן ג' שנים, וסימן "כי האדם עץ השדה" כמו להענין הוא ג' שנים צולה, וכן להרגילו באותיות התורה ע"ש:

[א] תפלת ערבית. עכה"ט. וכתב כ"מ שיש לזהר שלא להיות מעוטף בציצית ותפילין אחר שקיעת החמה ויש להסיר מעל ראשו בעת שקיעת החמה, ע"ש בשם ספר הכוזבות שהארי"ו ז"ל היה נוהג בתכלית והיה חושש מאד בדברו

כתב הב"ח דיסיר את הטלית כשיגיע לברכו, וכנה"ג כתב עד לאחר ערבית,

משנה ברורה

(י) לחנכו. כל זה (ח) דוקא כשלא הגיע עדיין ל"ג, אבל מ"ג ואילך חייב בציצית כגדול. ומה שכתב בדרשות מהרי"ל בהלכות נשואין שנהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפים בציצית עד שנושאים להם נשים, וסמכו להן אקרא דכתיב "גדילים תעשה לך" וסמך ליה "כי יקח איש אשה", הוא דבר חמוה, דעד שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית: (א) להרמב"ם וכו'. ומכל מקום מותר (ב) לצאת לרשות הרבים בליל-שבת בטלית עם הציצית ולא הוי משוי, שהם נוי הבגד ותכשיטיה: (ב) להקל. היינו דוקא לענין ברכה, (ג) אבל אסור ללבוש כסות של לילה ביום בלא ציצית וכן כסות של יום בלילה, משום ספק. ומכל מקום נראה דהש"ך הלובש טלית בלילה אין צריך לברוק הציצית, דבכגון זה בוודאי נוכל לסמוך על חזקתן שמכבר: (ג) גם-כן ליום. פירוש, גם ליום, ואפילו (א) גם מיוחד ללילה, וכל-שכן ליום לבד: (ד) תפלת ערבית. ובתענית צבור כשלושין טלית במנחה, יסיר את הטלית כשיגיע לברכו, מאחר דעכשיו אין לובשין הטלית אלא למצות ציצית, אם יהיה עליו (ד) יראה כאלו סובר דלילה זמן ציצית הוא. ומכל מקום הש"ך לפני העמוד, אם (ה) אין הולך במלבוש העליון, שאין כבוד

(ו) חייבים מספק. דספק תורה לחומרא, כן כתב בית-דיוסף, ומשמע מזה דדבר שחיובו רק מדרבנן, כגון טלית שאולה אחר שלשים יום, וכנ"ל בסימן יד, או בגד שחיובו רק מטעם ספק, כגון בגד שחציו פתוח וחציו סתום, וכנ"ל בסימן י סעיף ז, רש"אין לילך בו בלא ציצית. ועיין בפרי-מגדים שכתב עוד כעין זה, ואולי דיש להחמיר בכל זה מפני מראית העין וכדאיתא שם בסעיף ח: (ז) בלא ברכה. כיון דעיקר החיוב הוא רק משום ספיאק, לענין ברכה שהוא מדרבנן אזלינן בה לקולא. ועיין לקמן בסימן סז במשנה ברורה מה שנכתוב שם אי"ה כמה כללים בשם הפוסקים בזה: (ח) זכרות ונקבות. והוא גס-כן ספק זכר או נקבה. ועיין בארצות-החיים שהביא דאיה מכמה מקומות דפסקינן כן להלכה דהוא כגדר ספק, ולא כמאן דאמר דהוא בריה בפני עצמו: ג' (ט) ליקח לו ציצית. פירוש, ליקח לו (י) בגד של ד' כנפות ולהטיל בו ציצית כדי להנכו במצוה. ושיעור טליתו, כתב בפרי-מגדים בסימן טז וכדרך החיים שהוא כדי להתעטף בו ראשו ורובו שלו, ומשערין בקטן עצמו שמתעטף בו לפי גדלו ולפי קטנו; ואם יש בו זה השיעור, אז צריך אביו להטיל בו ציצית ולברך עמו, ואם אין בו זה השיעור, אין מברכין עליו:

שער הציון

(י) ב"ח וארצות-החיים בשם התוספות: (ב) באר היטב: (ב) ט"ו: (ג) עולת-המיד ואליה רבה: (ג) שיורי כנסת הגדולה: (ד) כ"ח: (ה) פרי-מגדים:

Handwritten signature and date: 2/10

ובזה יוכן מאמר חכמינו ז"ל ושבתי קי"ח ששבת מביא גאולה עפ"י דברי האר"י ז"ל כפסוק כי גר יהיה זרעך שכל הגלויות באים מחמת פגם הברית. ממילא שבת שמתקן זה הפגם מביא גאולה (*):

הגה"ה

(*) ואזכיר מענינא מה שתרצתי דברי הש"ך יו"ד (סי' קנ"ז סק"ג) שנסתפק באנס שאמר לו לעבור עבירה פלונית ואם לאו אחתוך אבר אחד וסיים ונראה להקל. ותמוה דמפורש באו"ח סי' שכ"ח (סעי' י"ז) דעל סכנת אבר אין מחללין רק שבות. ונראה ליישב דהנה ראב"ע יומא פה: למד שפקוח נפש דוחה שבת ממילה שהיא אחד מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת קו"ח לכל גופו שדוחה שבת [פירש"י שהוא תיקון אבר אחד] וא"כ לכאורה אבר אחד נהי דקו"ח ליכא כמה מצינו נלמוד שדוחה שבת. אך באמת אין כל האברים שוים. וכוונה ח"כ צ"ב. זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דבהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כלא כגוונא דא שבת איהי כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ב"י תליין וקיומא דשבת כקיומא וכל אורייתא מאן דנטיר שבת כאילו נטיר אורייתא כלא עכ"ל וזה"ל. הנה מפורש דאבר הברית כולל כל הגוף וזה דוחה שבת. אבל אבר פרטי לא למדנו. וכן רמז ראב"ע גופ"י כמה שאמר ומה מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה אברים ולמה ל"י להתאריך כל כך והיה לו לומר בקיצור. וילעולם ילמוד אדם לתלמידו דרך קצרה]. ומה מילה שהוא אבר אחד:

אך הפירוש כך ומה מילה שהוא אחד מרמ"ח אברים שהוא אחד כלול מרמ"ח אברים דוחה שבת קו"ח כל גופו שהוא רמ"ח אברים כפועל. ובאבר הברית כלול רק כל "מקורין" דשייפי גופא אבל לא שייפי גופא ממש. וע"כ אין סכנת אבר אחד וולת אבר הברית דוחה שבת. וא"כ נכונים דברי הש"ך שאם אנסו לעבור עבירה אחרת שאינה מצות שבת שפיר יש ללמוד ממילה דוחה שבת כמה מצינו דכשם שתיקון אבר הברית הכולל כל הגוף דוחה שבת הכולל כל התורה. כמו כן אבר פרטי דוחה מצוה פרטית. וזה נכון וברור לקיים דברי זקני הש"ך ז"ל (א):

למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בס' זרע קודש. וע"כ עיון הלכה שהוא במוח. וכ"ש מי שמחדש חדושים הרי התיקון ג"כ במוח. ובזה"ל דבגלותא בתראה אתקיים כהו וימררו את חייהם בעבודה קשה זו קושיא כחומר דא ק"ו ובלבנים דא ליבון הלכה וכלל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון כמצרים מפגם הוצאת שז"ל כידוע ע"י שיעבוד ועבודה גופנית. כ"כ נעשה התיקון ע"י יגיעה ועיון בלימוד התורה והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח. ומעתה יוכן שהלימוד ועיון בהלכות שבת שמצות שבת בעצמה היא תיקון על פגם הברית על אחת כמה וכמה שהלימוד הזה הוא תיקון עצום לחטא זה. ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל (פסחים ב"ו) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה [ובלבד שלא ילמוד לקנתר ח"ו שבזה עוד מוסיף כח בחיצונים חלילה והוא ממש חטא שז"ל ר"ל]:

ומדרי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה"ק ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערכ בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרכא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. ד"ה ודבק]. ובזה"ל דבין יצה"ט ובין יצה"ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה"ר כו'. ואם אמרת שע"י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ"פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה"ט. וכיון שיצה"ט מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה. ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה כהא דאוכל מצה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג אכילה וכהא אמרו לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה שמתוך כו'. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה:

הגהות וחדושים

(א) ואף דש"ך סתמא אמר אס אנסו לעצור ענינה פלונית ולא הוליא שבת מן הכלל. משמע שאף אס אנסו לחלל שבת מיקל בסכנת אבר. הנה באנסו לחלל שבת יש ליישב

נפשות על פי דברי מהרי"ק שורש קל"ג דזה חשיב מלאכה שאינה צריכה לגופה דלרוב הפוסקים זולת הרמב"ם פטור. ופשיטא דנסכנת אבר לא נחוש ליחידהא. וסי' קל"ג א':

א"כ אפי' כ"י הוי"ו צ"י ר"כ הו"ו אמר המבדיל בין קודש לחול ומסלחין סילחין, וכבר נחלקו הראשונים אם הבדלה זו היא בשם ומלכות ועל הכוס או זכית רק להיכרה בעלמא להחירו בעשיית מלאכה, והנה צריך צפרק פירי פסחים כחז חז"ל ואפי' דארי' א"כ המבדיל בין קדש לחול זו היא הבדלה של ר"י הגשיר ועולה נמי עבד כוונתו וצפרק שחל אדם מחצירו נמי לחריץ ארי' כי הוי"ו צ"י ר"כ הו"ו אמרין המבדיל בין קדש לחול ואפיקין סילחין אפי' נכחו הכוס לימר שלש וכו' עכ"ל, וברין פ"ט ז"ל ממשי' כרצ אלסאי הלן וצפרק שחל נראה שהוא מפרטה בשם ומלכות ועל הכוס ואפי'ו לענין היחד אכילה ולחומר דכגו בחדה או לחו משום מנהגה ולא נהירא דהא ר"י לענין היחד מלאכה בלחוד אנהא דלענין היחד מלאכה בכל דכו סגו לן וכו' עכ"ל. ולפימשי' י"ל דשיעור צריף היא כמשי' למעלה צדעת הרמב"ם דכל עיקר איכורה דעשיית מלאכה משום חובת הבדלה הוא כמו איכורה דאכילה ושתי' ומוצת הבדלה דרמיא עלי' היא ה'אורחהו בכל חלו, וכו' שהשיעור מהכונת דשעת דבחדה סגו גם לענין עיקר חובת הבדלה דאו לא הו"ו מיקיימא צה חובת הבדלה לא כ"י יחד בעשיית מלאכה, ולא שייך כלל לימר דהיא הבדלה דק להחירו בעשיית מלאכה וכמשי' ברין, כיון דלכא כלל דינא דהיחד מלאכה עשויה הבדלה דרימא דכגו על זה בהבדלה כל דהו, רק אורכה עיקר האיכור משום חובת הבדלה הוא וכמשי', ואם לא היתה הבדלה זו דין הבדלה צה בעיקר מלכות הבדלה א"כ הרי אכחו הוא באיכור עשיית מלאכה, ומארי' מפרש להבדלה דשעת דהבדלה היחה בשם ומלכות ועל הכוס צדעת דהיא הבדלה גמורה, ופיקן צה ידי חובת הבדלה, וצמי' מוכרת מה דהבדלה אהה סגו מעיקר הדין למיפק צה ידי חובת הבדלה.

אולם לפי שיעור ימר הפוסקים החולקים על צריף וס"ל דהבדלה זו סגו אומרים המבדיל בין קודש לחול לא היחה הבדלה גמורה לאלת צה ידי חובת הבדלה, רק כל עמיה הוא רק להחירו בעשיית מלאכה ומשום דלענין היחד מלאכה בכל דכו סגו לן כמשי' ברין, הרי מוציא להדיא דכ"ל דלחו משום חובת הבדלה הוא מלאכה בעשיית מלאכה רק הוא דין צמי' מדיני שעת שאכור בעשיית מלאכה עד שיבדיל, ועל זה סגו בהבדלה כל דכו חף שחן ונחון צה כלל ידי חובת הבדלה, חז"ל פ"י רפ"י צפרק שחל שם המבדיל בין קודש לחול להיכרה בעלמא ללוח א"כ המלך עכ"ל, הרי מפורש בדבריו דעלם הבדלה דין אמר לה שהיא רק להיכרה בעלמא וכו' ולא לקיימי צה מלכות הבדלה כלל, וצמי' דהיכור עשיית מלאכה הוא דין לחוד ומלכות הבדלה הוא דין לחוד והבדלה זו עיקרה להיחד עשיית מלאכה ואינה פנין כלל גם עיקר מלכות הבדלה, וא"כ הרי צמי' דהיכור מלאכה הוא דין מדיני שעת דאף דקדושת היום כפר אדורא לה מ"מ אכור בעשיית מלאכה עד שיבדיל, והנה יעו"ט צפור ארי' סי' ר"ט שיטה שלישי' צה דאף דהבדלה זו היא רק להחירו בעשיית מלאכה בלעד ואלמדת גם שלא על הכוס אצל מ"מ צמון צה שם ומלכות מו"ט, וגם מה מוציא דהיכור דעשיית מלאכה הוא דין צמי' מדיני שעת מדמוקדה ע"ז צרכה מיוחדת וצמי' דדינא הוא דהיחד מלאכה עשויה הבדלה ותקנו צרכה צ"י, דאו כמשי' צדעת הרמב"ם דכל עיקר איכורה דעשיית מלאכה משום חובת הבדלה הוא הרי לא שייך דליחוקן בשני' עשיית מלאכה צרכה מיוחדת רק כל עיקרו כ"י חלו בצרכה הבדלה שולחיה צה ידי' הבדלה וכמשי' צדעת צריף, אלא ודאי דאינהו ס"ל דהיכור מלאכה דקודש הבדלה הוא דין צמי' מדיני שעת ולא שאיכורו משום מלכות הבדלה דקרימא עלי' וכו'

צרכה, ולא שייך זאת גבי כלל, דעלם החפלה הוא דבר שנתקנה צו צרכה, ולפי' מוציא היטב דברי החוסין מה שהצו ע"ז מו"ט שני, דצמחה גם צו"ט שני, היינו עממא ומצרכין עליו, משום דבעלמארו לא נשתנה דינו מו"ט ראשון שטעון צרכה, וכל שעלם החפלה טעון צרכה, לא איכפת לן גם אם חובת קיומו הוא משום מנהג, וא"כ בכלל חפלותו, ועי' צחוס' צרכה דף י"ד שכחצו ז"ל, ומיכו אומר ר"י דהינו ראי' דאמילונול ודאי לא מצרכין, אבל על מלוח פשיעה דמנכעוין, דהא חזין כל יו"ט שני אינו חלה מנהגה ומצרכין עכ"ל, וכן הן הדברים שכתצו למעלה צדעת הרמב"ם, דהיינו טעמא דמצרכין צו"ט שני, משום דעלם החפלה מוכח שם מלוח צ"י, ולהכי שייך צ"י צרכה, וכמשי'.
והנה כבר הקשו אהא דנשים מצרכות צרכה התורה, והא פטורות מח"ת, וצווחו קשה לדעת הרמב"ם שפסק צמי' מהל' לילוח דעל מלוח שפגסין פטורות חיון רשיות לפקר עליהן, ואף וצרכו בה"א כיון דפטורות מח"ת, ושמעתי מפי ח'אמורי' הגאון הפוסד ז"ל וקל"ס'ה שאמר, דצרכות חיון הצרכה על קיום המלוח של ח"ת, רק דהוא דין צמי' דחורה בעלמארה, ודליפתין נה צרכות דף י"ח מקרא דכי שם די תקרא וגו', ח"כ חיון זה דין ששיך להמלוח כלל, רק דחורה עמיה טעונה צרכה, ואם פטורות רק מהמלוח של ח"ת, אלא חיון מופקדות מעלם החפלה של ח"ת, ולחודם הוי בכלל ח"ת, ושקור ית להם לצרך על ימודם, כיון דלא חתוק ש"ז מלח אהא דקיום המלוח כלל, ע"כ וצ"י, ולפי' י' מקום לומר, דמאי דחזין צמי' סופרים דהקורא צמחי הקודש מדרך חקצ"ן על כחצי הקודש, והקורא בעגלות מדק על מקראו מגולה, חיון זה כלל צרכה המלוח, רק דחקו צרכה על עמ' קריאתו בציבור, וחיון זה משום להא דבעלמא פלל, ונראה דזו היא שיטת הרמב"ם, וכו' שחילק בינם לקריאתם הכלל צרי'ת, וצקריאתם הכלל שהיא צרכה המלוח חיון מצרכין על מנהג, מה שאין כן בצקריאתם כחצי הקודש וקריאתו מגולה, דעלם הלימוד בעלמא הוא דבר שטעון צרכה, גם פלא דין המלוח שיש צה, ור"י ורצ"י סוצרים, וגם כהם גבי קריאת מגולות וקריאת צרכהם הוא צרכה המלוח, וכו' שהצו מיינה גם להלל דגם צרכה המלוח היחה חף צמקום שחובת קיומה הוא רק משום מנהג, אם רק עלם החפלה שם מלוח צה ונתקנה עלה צרכה, וכמשי'.

הלכות שבת

פ"ט הל"ה חסור לחדס לחול או לשחוס יין מתקדש היום עד שיקדש וכן משילח היום חסור לו להסתחיל לחול ולשחוס ולעשות מלאכה או לעשות כלום עד שיבדיל עכ"ל, נראה מדברי הרמב"ם דגם היכורה דעשיית מלאכה כהיכורה דאכילה ושחיו ועשויה דעיקר איכורן משום חובת הבדלה הוא ונלוח הבדלה דרמיא עלי' היא ה'אורחהו בכל חלו, וא"כ חיון להיכור מלאכה זה ענין כלל עם קדושת היום ואיכור מלאכה של שבת, רק הוא ענין אחר נגמורו דמשנתהייב בהבדלה הרי הוא חסור באכילה ושחיו בעשיית מלאכה עד שיבדיל, והנה צמנת דף ק"ע על ה' דחן אצל מחפיק הוא לשמור ומצי' פירות צידו פריך הגוי' ואפי' דלא אבדול וכחמר ראצי' משום ראצי' חסור לו לחדס שיטעה חפלו קודם שיבדיל וכ"ת דאבדול בחפלה וכחמר ר"י א"כ המבדיל בחפלה ארי' שיבדיל על הכוס וכו' הרגמא רצי' קמיי דכזה צון פגיות שגו א"ל היא ר"י צה צמערע לחריץ הכי המבדיל בין קודש לחול ועבדון לורכין.

את רעת חטאת הנצור והיחיד. והזהיר על מיני טומאה
 צורע ונדעות ובמחלות ובמגע ובמשא ובאהל. וסידר
 המועדים למקרא קדש למען יכונן יחדיו זימים מיוחדים
 לעבודת האל ית' וסידר שמטה ויובל אשר הם יזכו לירש
 את ארץ ה' המוכנת לעבודתו. ובה יעד יעודים גשמיים
 הכרחיים לחיי שעה למען יתפרנסו שלא בצער והיה לצבם
 פנוי לעבודתו. ועל כל אלה השביעם בשבעת האלה אחר
 שהפירו צריחו הראשון בחטאם. ובסוף האלות הגיד חשועת
 ישראל אחרי היאוש. ובה סיים ספרו השלישי:

ספר במדבר

וסיפר בספרו הרביעי כי חפץ חסד חיקן דגליהם כחוקן
 מרכבה הנראית בחזון לנביאיו והיתה הכונה שכאשר
 יחנו כן יסעו להכנס בארץ חייב עלי כליו וזין. ולמען יזכו
 לזה סידר משמרות כהונה ולויה והבדיל כל טמאים ממחניהם.
 וסידר ענין הקוטה והנזיר להעביר כל ממזרות ולקדש
 מצניהם לנזירים ובאלה נעשו ראויים לזכרה כהנים. ובכן
 הזכיר וכוותיהם של ישראל אשר הם נעשו ראויים להכנס
 בארץ באופן מה והם חנכת המזבח והשחלתותם בטירת
 הלוים ובפסח ולכתם אחריו במדבר. וזוה על החלוצות
 למסע המחנות ולמלחמה וזולתם ואז הולכים דרך המדבר
 הגדול והנורא בג' מסעות עד קדש ברנע. והמה כאדם
 עזרו צריח ובגדו בצבר המרגלים ובכן השחיתו עיניהם ובגזרה
 עליהם מיתה במדבר ועל צניהם גלות לדורות צבא פקודתם
 ולא נכנסו בני ישראל בלתי מלחמה ועם זה סבבו ארלות
 העמים ההם ארבעים שנה:

וסיפר שלישי כי צבל אלה לא כלו רחמי האל לתקן ענין
 הצנים כפי האפשר. וזוה על עסקי (קרבנות) יחיד
 והחלה ושעירי ע"ג בהיותם מוכנים לזה מן המרגלים ואילך.
 וקדשם לו במזות ציית. וצבל אלה לא חדל קרח ועדתו
 למרות עיני כבודו אמנם עזרו ונעשו. והוא ריחם על ימר
 ההמון וגדר פרץ באות המחנות והמטה ומחנות כהונה
 לצל ישונו לכסלה:

והזכיר טהרת מי חטאת מטומאת מת צהכנסס או אל
 קנת ארץ האמורי אשר היא ארץ סיחון ועוג.
 ושם נתן סדר לחלוקת הארץ מעבר לירדן והלאה. וכל אלה
 אחר יאוש אבותיהם בקלקולם במרגלים. ובה סיים ספרו
 הרביעי:

ספר דברים

וכאשר דבר מלך שלטון גזר על משה רועה לאנו בפשע
 עמו שלא יכנס לארץ. הנה צטרם קר לנו מעליהם
 הואיל צאר את החורה אחר שהקדים להודיעם ולהזכירם
 איך הוצרכו לזה מפני הכנסם לארץ בלעדיו וכל זה בסכלותם
 וחטאם. וכאשר השלים זה הבדיל הערים והתחיל לצאר
 ולהזהיר על מנות מחויבות בכניסתם לארץ כמו כתיבת
 האבנים וצריח הר גריזים וזולתם שיהיו לאות לדורות ולא
 יבגודו ונתן סדר להשביעם בשבעת האלות אחר שהפירו
 צריח חורצ במרגלים והעיד בהם והגיד עמידות למו בגלות
 ובגאולה העמידה ממנו. והתפלל עליהם וזכרם בתחו עינו

הבהמות וחמת החיות סוקף הרוחות ומשכנות אדם יחסי
 האילנות וכחות השרשים כל דבר מכוסה וכל דבר מגולה
 ידעמי וכל זה ידע בחורה והכל מלא בה צפירושיה דקדוקיה
 ואותיותיה ובקוליה כאשר הזכרתי וכן אמר צו הכתוב וחרצ
 חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם כלומר שהי' בקי מהם
 בקסמים ובנחשים שזו היא חכמתם שנאמר כי מלאו מקדש
 ועוננים כפלשתים וכן אמרו מה הימה חכמתן של בני קדם
 שהיו יודעים וערומים צטייר. ומכל חכמת מצרים שהיה
 בקי בכשפים שהיא חכמת מצרים. ובטבע הזומח כידוע
 מספר העבודה המצרית שהיו בקיאים מאד בענין הזריעות
 וההרבה צמיין. וכן אמרו אפי' פלפלין נטע שלמה בארץ
 ישראל וכיצד היה נוטען אלא שלמה חכם היה והיה יודע
 עיקר משחיתו של עולט למה מציון מכלל יופי אלהים הופיע
 מציון נשחלל כל העולם כולו כיצד למה נקראת אכן שמיה
 שממנה נשחח העולם והיה שלמה יודע איזה גיד שהוא
 הולך לכוש ונטע עליו פלפלין ומיד היו עושין פירות שכן
 הוא אומר ונטעתי בהם עץ כל פרי. עוד יש צדינו קבלה
 של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה שהמיונות
 מתחלקות לשמות צענין (אחד) [אחר] כאילו תחשוב על
 דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק למיונות אחרות כגון
 בראש יצא אלהים וכל התורה כן מלמד צירופיהן
 וגימטריותיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה צפירושי
 בתלמוד ענין השם הגדול של ע"צ באיזה ענין הוא יוצא
 משלשה פסוקים ויסע ויצא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה
 צו באות אחת במלא או צחקר פסוק. כי זה הענין יחייב
 אותנו לפסוק ס"ח שיחפר צו ו' אחד ממלות אותם שצאו
 מהם ל"ט מלאים בחורה או שיכתוב הו' באחד משאר
 החסרי' וכן כיוצא בזה אע"פ שאינו מעלה ולא מוריד כפי
 העולה במחשבה וזה הענין שהציאו גדולי המקרא למנות
 כל מלא וכל חסר וכל החורה והמקרא ולחצר ספרים במקורת
 עד עורא הסופר הנביא שנשתדל בזה כמו שדרשו מפסוק
 ויקראו צספר בחורת האלהים מפורש ושם שכל ויצינו
 במקרא. ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש
 לצנה צענין הוה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רזופה צלי
 הפסק חיצות והי' אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות
 ותקרא על דרך קריאתנו צענין החורה והמנוה ונתנה למשה
 רבינו על דרך חילוק קריאת המנות ונמסר לו על פה
 קריאתה בשמות. וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי כולו רזוף
 ויתחלק למיונות של שלש שלש אוחיות ולחלוקי' אחרים רבים
 כפי השמוש לצעלי הקבלה. ועשה דע וראה מה אשיב שואלי
 דבר בכתיבת פירוש התורה אבל אכתוב כמנהג הראשונים
 להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות הקוראים בסדרים
 בשבתות ובמועדים ולמשוך לצם בפשטים ובקצת דברים
 נעימים לשומעים וליודעים תן. ואל חנון יחננו ויצרכנו ונמצא
 חן ושכל טוב צעיני אלהים ואדם. ואני הנני מציא בצריח
 נאמנה והיא הנותנת ענה הוגנת לכל מסתכל בס' הזה לצל
 יצור סברה ואל יחשוב מחשבות צדבר מכל הרמזים אשר
 אני כותב בצמרי התורה כי אני מודיעו נאמנה שלא יושגו
 דברי ולא יודעו כלל בשום שכל ובינה זולתי מפי מקובל

שמות

פרק יד

א וַיְדַבֵּר יי' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: **ב** דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ וַיָּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדַל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי
 בַּעַל צִפּוֹן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם: **ג** וְאָמַר פְּרַעֲהַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבָכִים הֵם בְּאַרְצָךְ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמַּדְבָּר: **ד**
 וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פְּרַעֲהַ וְנִדְפָּה אַחֲרֵיהֶם וְאִכְבַּדְהָ בְּפִרְעָהּ וּבְכָל חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יי' וַיַּעֲשׂוּ כֵן: **ה**
 וַיִּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעַם וַיִּהְפֹּד לְבַב פְּרַעֲהַ וַעֲבָדֵיו אֶל הָעַם וַיֹּאמְרוּ מַה זֹאת עֲשִׂינוּ כִּי שָׁלַחְנוּ
 אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעֲבָדֵנוּ: **ו** וַיֹּאסֶר אֶת רַכְבּוֹ וְאֶת עֲמוֹ לָקַח עִמּוֹ: **ז** וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכָל רֶכֶב
 מִצְרַיִם וְשִׁלְשָׁם עַל כָּלֹ: **ח** וַיַּחֲזֵק יי' אֶת לֵב פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 יִצְאִים בְּיַד רָמָה: **ט** וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל הַיָּם כָּל סוּס רֶכֶב פְּרַעֲהַ וּפָרָשָׁיו
 וְחִילוֹ עַל פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צִפּוֹן: **י** וּפְרַעֲהַ הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנִה מִצְרַיִם נֹסֵעַ
 אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יי': **יא** וַיֹּאמְרוּ אֵל מֹשֶׁה הַמְבִלִי אֵין קֹבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ
 לְמוֹת בַּמַּדְבָּר מַה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: **יב** הֲלֹא זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר
 חַדַּל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדְהָ אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדָּךְ אֶת מִצְרַיִם מִמֹּתֵנוּ בַּמַּדְבָּר: **יג** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל הָעַם אֵל
 תִּירָאוּ הַתִּיצְבוּ וּירָאוּ אֶת יְשׁוּעַת יי' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ
 לְרִאֲתָם עוֹד עַד עוֹלָם: **יד** יי' יִלְחַם לָכֶם וְנִתְּרֶשׁוּ: **טו** וַיֹּאמֶר יי' אֵל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֵל
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: **טז** וְאֶתֶּה הָרַם אֶת מִטְףֵךְ וְנָטָה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעֵהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם
 בַּיַּבְשָׁה: **יז** וְאֲנִי הֲנִנִי מִחֲזֵק אֶת לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְדָּהּ בְּפִרְעָהּ וּבְכָל חִילוֹ בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו:
יח וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יי' בַּהֲכַבְדֵי בְּפִרְעָהּ בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: **יט** וַיִּסַּע מֶלֶךְ הָאֱלֹהִים הַהַלֵּךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה
 יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם: **כ** וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה
 יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַעֲלֹן וְהַחֲשֹׁךְ וַיֵּאָר אֶת הַלַּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה: **כא** וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם
 וַיִּזְלַךְ יי' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִיִּים עֲנָה כָּל הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לְחֻרְבָהּ וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם: **כב** וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבְשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם: **כג** וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס
 פְּרַעֲהַ רַכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֵל תוֹךְ הַיָּם: **כד** וַיְהִי בְּאֲשַׁמְרַת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יי' אֵל מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמוּד אֵשׁ וְעָנָן
 וַיִּהְיֶם אֶת מַחֲנֵה מִצְרַיִם: **כה** וַיִּסַּר אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתָּיו וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבְדָּתָם וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 כִּי יי' נִלְחַם לָהֶם בְּמִצְרַיִם: **כו** וַיֹּאמֶר יי' אֵל מֹשֶׁה נָטָה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם עַל רַכְבּוֹ
 וְעַל פָּרָשָׁיו: **כז** וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יי'
 אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: **כח** וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים לְכָל חִיל פְּרַעֲהַ הַבָּאִים
 אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶתְד: **כט** וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיַּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה
 מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם: **ל** וַיִּזְשַׁע יי' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מוֹת עַל
 שַׁפַּת הַיָּם: **לא** וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יי' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת יי' וַיֹּאמִינוּ בַּיי'
 וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ:

אור ישר הוא התשפעה לעולמות, וכשהעולמות עושים רצונו יתברך הוא אור חור, דבר זה מרמז בשם ע"ב היוצא מהפסוקים ייסע ויבא ויט' ענין שם ע"ב, הקלל הוא, השם יתברך קרא העולם ומשפיע מאבו לעולם, והושפעת השם יתברך לעולם נקרא אור ישר, ומה שהעולמות מנביחים עצמם לעבד השם יתברך שחוזרים לשקשם, נקרא אור חור. ועל פי זה יבאר שם ע"ב היצא מפסוק ייסע, ויבא, ויט', דהוא ישר והפוך, כעבור בסדר האר"י ו'ל

בקריאת שמוע (מזמור ל"ט ד"ט פסוק ו' ויט'), דהפסוק ייסע הוא ישר, ופסוק ויבא הוא הפוך בשם ע"ב, ופסוק ויט' גם כן ישר. ואלו ג' פסוקים נאמרו בני קריעת הים, והענין הים הנה ק"ה מתחלה קרא אותו השם יתברך והוא נקרא אור נישך כג"ל, דמובות השם יתברך שקרא הפל נקרא אור ישר, ואחר כך בשנבקע, חור לשדשו"י דהוא אור חור, נלל בן פסוק האמצעי

ביאורים והערות

כל הרוחות שבעולם באות ומשכות בו אין מוזות אחרו ממקום, אלא הולך ובא עמהן, דמנו הרוחות, עמד הקנה במקומו, אבל בלשם הרשע בירכן בארו שנאמר יכארוים (עלי נימן), מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין, אפילו כל הרוחות שבעולם נשכות בו אין מוזות אחרו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח רומית, עוקרתו והופכתו על פניו. ח. לחיבין ענינו של שם ע"ב יש לתקדים את דברי הרמב"ן והוא מזה ש' פשט ד"ה שו' הפלאה: עוד התורה מאירת עינים בדברים גדולים מכל אלו, היא התכונה הנעלמת מעיני כל חי, ודחבה מני יס, והוא שכל התורה כלה שמתחיל של הקדוש ברוך הוא, ובכל פרשה ופרשה יש בה שם, שבו נוצר הדבר, או שפעשה בו, או שנתקיים אחרו ענין בו, ויש במקצת זה ספר, והיא הנקרא שימוש תורה, שמפרש בפרשיות שימוש כל אחת מהן, והשם היצא ממנה, והיאך יוצא ממנה, והיאך משתמשין בה. אבל יש לנו קבלה, שיחד משה שכתוב בספר ההוא, הם שמות, כל התורה כולה מ'בראשית ועד לעיני כל ישראל כולה שמות, כגון שנאמר יבראש יתברא אלהים או יוצא כזה, לכן נפסל ספר הגדה בחסרון אזה אחת או ביהרון, ואילו כתב אדם, 'הי יסלך לעולם ועד, מלא ואי, פסל ספר תורה כולו, וזה סבור שלא הויך כלום, ומהו ידע משה רבינו עליו השלום כל מה שיכול שם נברא לידע ולחבין, וכן מביאיים מפרשת המרכבה של יחזקאל יוצאים שמות של פתחי היכלות, וספרות הבקעה יוצא השם שבו אדם מזהה מתים, ודבר נודע לרבים, כי מפסוק ייסע ויבא ויט', יוצא שם של שבטים ושמות אותיות, שבו משתמשין חסדי הדורות הידועים אחרו, להכות ולחתיית, לנחוש ולנתוק, ולתאבד ולתרום, לבנות ולנטוע, ועיין זוהר (מ"ג נ"ג) על פסוקים אלו, עי"ש באריכות. ועיין עוד שם (מ"א ק"ג): 'מאת הוי"ה מן השמים', שמה קדישא ראתנלך כפי שמהן אחרין, וזא דשמים, ואלין איטן שבטין דשולטין על אלין ע' דינין רזא דהוי"ה, ואלין שבטין שמהן בקדושה, הוי"ה שמים, אלין נטלין מאלין, והוי"ה נטיל מאת הוי"ה דא מן דא, ואלין תלין מאלין חתאין בעילאין, וכולא קשורא חדא, וכהאי קדשא בדין הוא אשתמורע ביקרית, שמים דאינון ע' רזא דהוי"ה, דא איתו ברוז דשבטין ותיין שמהן, ואלין אינון דנפקי מן ייסע ויבא ויט' (ג' פאה הוי"ה מן השמים, השם הקדוש שנתק בשבטים שכות אוריים, סוד ישמים, ואלו הם השבטים ששולטים על אותם שבטים וימים שכבוד והוי"ה, ואלו השבטים שמות בקדושה, הוי"ה שמים, אלו מקבלים מאלו, והוי"ה מקבל מאת הוי"ה זה מן זה, ואלו תלים מאלו תחתונים בעליונים, והכל קשר אחד, ובהו נגלה הקדוש ברוך הוא בכבודו, שמים שהם שבטים סוד הוי"ה, זהו בסוד שבטים ושמים שמות, ואלו הם שיוצאים מייסע ויבא ויט', וזאה ושיי ופסוק ג' ד"ס ק"י ופסוק א"ז חור בגימטריא 'מאת הוי"ה, ועוד דלדועה לוי המוראור טחול חז' 394 א. חזרללה

משבטים ושמים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמכותין בפרשת ויהי בשלח, ייסע ויט' ויבא בין מזהה יש משה את ידו, ושלשתן בני שבטים ישותם אותיות, ומהן שם המפורש אחר ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן, השם הראשון יהיו ייז של ייסע, היא דבל הלילה, ויז דויט, ושם השלישי ושבע הוא 'אני אליף דמאחרים, ועיין ראשון והענין כחשכון של מפרש, ויז דרוח קדים, פיודש, שלשה פסוקים סמוכים אלו, ייסע בלאך האלהים ההלך לפני כהנה ישראל וילך מאחרים ייסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם, ויבא בין כהנה מצרים ובין כהנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה, ויש משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים: כולם בני ע"ב אותיות, והם מרמזים לשם ע"ב, שהוא אחד משמות הוי"ה כשנכתבים במלוד האותיות, ייזד היי ויזו היי, בגימטריא ע"ב. ט. ראה ע'ן חיים (פס' א' ס"ט): הנה האור הנמשך דרך ירידה הוא 'אור ישר' ודמסיב, ונקרא אור פנים, ו'אור החור' דרך עליה, וקרא 'אור חור', ואור אחר, ודין, והנה שתי בחינות אלו נמצאים בכל היסוד ספירות, ע"כ, וראה דברי רבינו לעיל (פר' ג' ד"ה ואלו מלמדי): הכלל הוא, כי יש שפע הנשפע מהבורא יתברך מתחת גודל טובו, אשר בשביל זה ברא העולם ככדי להטיב לברואיו, ולא מחמת פנינה התחתונים, ויש שפע הנשפע מהבורא יתברך על ידי התעוררות עמו ישראל לפלאות בקשחם, והעוררים למעלה להשפיע, ועל זה אמר אמ"ו ז"ל, שזה השפע הנשפע מהבורא יתברך מחמת גודל טובו, וקרא 'ציון לשון זכר, והשפע הנשפע על ידי התעוררות התחתונים, נקראת 'ציונת' לשון נקבה, ועל בחינות הא' הוא מרמז חסד לאברהם אשר נשבעה כ"י עד כאן, וכו', והנה יש 'אור ישר' ואור חור', 'אור ישר' היינו השפע הנשפע מחמת גודל טובו, ו'אור חור' היינו השפע הנשפע מחמת התעוררות התחתונים כמנהג למעלה, והנה 'אור ישר' הוא א"ב בסדר, ו'אור חור' הוא האותיות לויסן. י. בפסוקא דהערה לעיל, שטעור צירופי האותיות בספוק ייסע ייט' הם בסדר ישר, הפסוק ויבא' הם בסדר הפוך. יא. וראה בראשית חכמה (מג' פסוק י"ד) שמלבד זאת שהם נזכרים בפרשת קריעת ים סוף, עוד זאת גם שעל ידם נקרע הים ויל, ושם בן ע"ב הוא היוצא מפסוקים ייסע ויבא ויט', והוא השם שבו נקרע הים, ולכן נכתב שם. יב. שזו תכלית התחתונים עישנו שבעם בשביל כבוד שמים ואו הוירים לשרשם ונחנקים, ולכן כשנבקע הים הגביה עצמו לצשות רצון ה' והיא התשפעה החזרת כביכול מלמטה למעלה זה אור חור.

טו' והדר ו'ל' (527) הולדס טע' חרות אור החלמה

שיש להם היוזק באיברי הלידה, וכן הדגים, כמ"ש דג טהור מטיל ביצים וטמא משריץ*, ואי אפשר שיהיה תולדות זה כתולדות זה. ואזכיר גדה ושמוש תורה*⁸⁵, וכן הענין שאסר הכתוב אשתו של אדם עליו, כלומר בימי נדתה, הוא מצד התולדה, כי ידוע, והרופאים כתבו כן, כי הנדה בעוד שהיא שופעת לא תתעבר, והיה זה עצמו טעם כי הכתוב אוסר האשה רק לקיום המין. ועוד טעם גדול מזה מ"ש רבותינו בב"ר שהולד הנולד מן הנדה יהיה מצורע והם אומרים בזה פלא גדול מפלאות התולדה שהם ז"ל אומרים שאם שמש ביום ראשון לנדתה נעשה מצורע לעשרים שנה וכו', וצריך עיון⁸⁶, ואנחנו אין חכמתנו מגעת לדעת זה, אבל על כרחנו נודה שהוא רע לצרעת, כי יש מן הנשים שאינן שופעות כל כך והן מתעברות בסוף נדתן, והולד נולד מקצתו מדם האשה לדעת רבותינו*⁸⁸, ולדעת הפילוסופים כולו, ואין בו מזרע האב כלום רק שהוא היולי מן האשה*, והמשל הביצה*, והנה הרופאים מודים* שהוא כן, וכתב אחד מגדולי מחבריהם, שמזון הולד בתחלת ההריון מן הדם הבא למקור, ובעבור שאמר ראש הרופאים* שהוא ניזון מדם הנדה חשבו מקצת הרופאים בקיאים שהוא דם נדה ממש, והוא באר בראיה, שאם בא לו לילד דם נדה ממש לא יחיה כלל מפני רוע איכותו וכל שכן שאינו נוצר ממנו*, מפני שדם נדה עצמו בא לרחם תמיד ושואב ממנו מקום יצירת הולד, כמו ששואב הזוכית מן האור, וממנו נעשה לרוב בני אדם אל בחצב"ה הואבול"ה. עכשיו, ראו לעיני אלה*, כמה קשה ענין הנדה וכמה תועלת להפרד ממנה, וכן רמזה תורה במה שהצריכה לזכה שבעה נקיים כדי שתתנקה מאותה קליטה, שקלטה כח הדם הרע ההוא, וכן כל דרכי התורה תועלת לגוף ולנפש, כי הרופא שידע יצירתם הוא צוה כן, ויש להאריך בזה מאד, כגון בדיני ימי טוהר ובדיני הבתקים שדנה בהן תורה דין צרעת*, בכלן נשיג פלאות תמים דעים, אע"פ שאנו בהם כמי שמשים לשוננו בים הגדול⁸⁷, וכן יש בזה סימן נראה בתולדות, כי אריסטוטליס כתב בספרו⁸⁸ והוא דבר מנוסה כי אם תסתכל הנדה בתחלת נדתה במראה של זכוכית היטב היטב, יראה בזכוכית כתם אדום טפת דם כחרדל, אם בזכוכית תדבק, קל וחומר לולד, והנה היא כאפעה הממית בראיה.

עוד התורה מאירת עינים בדברים גדולים מכל אלו, היא החכמה הנעלמת מעיני כל חי⁸⁹, ורחבה מני ים⁹⁰, והוא שכל התורה כלה שמותיו של הקב"ה⁹¹, ובכל פרשה ופרשה

*85 יעלניעק מגיה: ותשמיש תורה. 86 ובביאורו לויקרא יח, יט, ד"ה ואל אשה, כתב: „ועל דעת רבותינו אם ישאר ממנו (מדם הנדה) בגופו (של הולד) קצת יהיה הולד מצורע". ומקורו בתנחומא מצורע, א: אם שמש אדם עם אשתו בימי נדתה הבנים לוקין בצרעת. כיצור, ביום הראשון לנדתה הבן הנולד מהם לוקה לעשר שנים... ביום ב'... לעשרים שנה...: *86 נדה לא, א: אמו מזרעת אדם שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין. 87 השוה: ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים (סנהדרין סח, א). 88 ובביאורו לתורה (ויקרא יח, יט) מזכירו בסתם: „ולצד הגידו בו נסיון אמתי... כי הנדה בתחלת זוכה...". 89 ע"פ איוב כח, כא. 90 שם יא, ט. 91 וכן האריך ברעיון זה בהקדמתו לתורה.

וזו לא תזרע ולא תצמיח, בהמנע ממנו החום היסודי שהוא לה היולי" (שם). מודים. לדעת חז"ל שהולד נולד מקצתו מן האשה. וכן כתב בבניאורו (שם): „וגם דעת הרופאים ביצירה כך היא" (היינו כדעת חז"ל). ראש הרופאים. הוא גלינוס. שאינו נוצר ממנו. „ואיך יעשה ממנו ולד והוא סם המות" (לשון רבינו בפרשת אחרי ית, יט). עכשיו ראו לעיני אלה. רבינו פונה בזה לקהל שומעיו. דין צרעת. „והוא שאמר בנדת טומאתה (ויקרא יח, יט) כי יזכיר בה לעולם טומאה שהיא כשרץ וכאיש

כי דמם (של כל בהמות וחיות שנאסר לנו) הם שורפים את טבע נפש האדם, ואין ראוי לערב הגשם הנכרתת בנפש הקיימת. וטמא משריץ. בגופו עוברו כשאר בהמה וחיה (רש"י בכורות ז, ב). רק שהוא היולי מן האשה. וכמו שכתב בבניאורו לריש פרשת תזריע: „ועל דעת פילוסופי היונים כל גוף העובר מדם האשה, אין בו לאיש אלא הכח הידוע בלשונם היולי שהוא גותן צורה בחומר". והמשל הביצה. „כי אין בין ביצת התרנגולת הבאה מן הזכר לנולדת מן המתפלשת בעפר שום הפרש, וזו תגדל אפרות

יש בה שם שבו נוצר הדבר או שנעשה בו או שנתקיים אותו ענין בו. ויש במקצת זה ספר והיא הנקרא שמוש תורה⁹², שמפרש בפרשיות שמוש כל אחת מהן והשם היוצא ממנה והיאך יוצא ממנה והיאך משתמשין בה, אבל יש לנו קבלה שיותר ממה שכתוב בספר ההוא הם שמות, כל התורה כלה מבראשית ועד לעיני כל ישראל כלה שמות, כגון שנאמר ברא"ש יתברא אלהים או כיוצא בזה, לכן נפסל ספר תורה בחסרון אות אחת או ביתרון * , ואלו כתב אדם, י"י ימלך לעולם ועד⁹³, מלא וי"ו, פסל ספר תורה כלו, וזה סבור שלא הזיק כלום. ומוזה ידע משה רבינו ע"ה כל מה שיכול שום נברא לידע ולהבין. וכן בנביאים, מפרשת המרכבה של יחזקאל יוצאים שמות של פתחי היכלות, ומפרשת הבקעה⁹⁴ * יוצא השם שבו אדם מחיה מתים, ודבר נודע לרבים⁹⁵, כי מפסוקי ויטע ויבא ויט⁹⁶ יוצא שם של שבעים ושתים אותיות שבו משתמשין הסידי הדורות היודעים אותו להמית ולהחיות⁹⁷, לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס, לבנות ולנטוע⁹⁸.

ועוד התורה מאירת עינים בעתידות, ואנו יודעין שאין כל הנביאים ולא ספר דניאל מפורשים בגלות הזה ובאתרים שעברו עלינו ובגאולה עתידה יותר מתורת משה רע"ה שהיא תורת י"י תמימה⁹⁹, כלומר שהיא שלמה בכל, בחכמה ובכל דבר ולא יחסר כל בה, כמו שאמר פסוק לא תחסר כל בה¹⁰⁰. והנה בתחלת היצירה רמו שנות העולם, בששה ימים נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות¹, אלא רמו למה שאמרו² שיתא אלפי שנה הוי עלמא וחד חריב וכו', וכן אמרו במסכת תמיד³, בשביעי היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחי עולמים, כמו שאנו עתידים לבאר, והיינו דכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ⁴, ואינו חסר ביי"ת כמו שאמרו המפרשים * , אלא רמו כי ששת ימים הם ימי השמים והארץ, ואתם יודעים כי שנות השמיטה כימי השבוע * , כי הקב"ה בחר ביום השביעי ובשנה השביעית ובחודש השביעי, והוא ראש השנה ויום הכפורים. והנה השמיטה אע"פ שהיא מחובי לאוין, החמיר בה הכתוב ביותר, דכתב אז תרצה הארץ את שבתותיה, או תשבת הארץ והרצת את שבתותיה⁵. וכפל זה פעמים רבות ובסוף חזר וכפל, והארץ תעזב מהם ותרץ את שבתותיה⁶, ללמוד כי על עונש שביעית גלות בא לעולם, וכן תראה מסדר חומש של תו"כ, שנראה כדבר שאינו מסודר, והוא מפני זה הטעם שהתחיל באהל מועד, ויקרא אל משה וגו'⁷ והענין הזה כך הוא סודרו, שפירש מה שנאמר לו בסיני מענין המשכן⁸ וסמך לו שעשו ישראל כאשר נצטוו⁹, ושרתה עליו שכונה באהל מועד שעשו¹⁰, וקרא

92 סגולות ושמות הקדושים ושמות המלאכים היוצאים מהפסוקים של התורה כסדר כל התורה (סדר הדורות, ע' שמוש התורה). 93 שמות טו, יח. 94 יחזקאל לו. 95 שהרי כבר הזכירו רש"י בפירושו לסוכה פה, א, ד"ה אני. 96 שמות יד, יט—כא (ועיין בביאורים להקדמת רבינו לתורה). 97 ע"פ מ"ב ה, ז. 98 תהלים יט, ה. 99 דברים ה, ט. 1 אבות ה, א. 2 סנהדרין צו, א. 3 ד: בשבת היו אומרים... מנוחה לחיי העולמים. 4 שמות כ, יא. 5 ויקרא כו, לד. 6 שם פנ. 7 ויקרא א, א. — ומסיים במה שנאמר קודם לכן בהר סיני, כמו שמבאר והולך. וזה נראה כדבר שאינו מסודר". 8 שמות, פרקים כה—לט. 9 שם לט, מב. 10 שם ט, סד.

המצורע שטומאה להם בגופם" (שם). או ביתרון. נראה מדעת רבינו שאפילו ביתרון שלא נשתנה בו הענין נפסל הספר, שהרי הטעם הוא משום השמות הקדושים היוצאים מן החיבות (ועי' באו"ח סימן קמג, ד, ובמפרשים). ובהקדמתו לתורה מסיים רבינו: "וזה הענין שהביא גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר בכל התורה והמקרא". וב"מאמר על פנימיות התורה"

המיוחס להרמב"ן נימוק אחר להלכה זו. כמו שאמרו המפרשים. כיונתן בן עוזיאל שתרגם: ארום בשתא יומין ברא ה'... אבל לפי דעת רבינו טעמו כפשוטו: כי ששת ימים, היינו: "קיומו יהיה ששת אלפים שנה, שלכך אמרו יומו של הקב"ה אלף שנים" (בביאורו לבראשית ב, ג — וכן נמצאת שם כל הפיסקה שלפנינו בשינויים קטנים).

ספר הזהר" כמקור חשוב לפירוש הרמב"ן על התורה

פרק מזהיר חדש הקובע עניין וברכה לעצמו. נפתח לפנינו משאנו באים להתחקות אחרי זרמי הסתר הקולחים ומפכים בחיוניות רבה ומרנינה הנודעת יפה לצולחים בנהר הרחב של פירוש הרמב"ן על התורה, והם זרמים המהלכים ממקור קדוש, כי ממעינות ספר הזהר מוצאם.

ספר זה, שבערפל התולתו, יסודו בימות אבותינו, אבות העולם — התנאים, קדושי עליון, עד למעלה בקודש, התנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי. ואע"פ שהיה הספר הזה מוחזק בימי חז"ל ואחריהם בימי הגאונים בהעלם, להיות את צנועים דבר, היו תורותיו מכל מקום משומרים בידי יחידים, ונמסרים מדור לדור (כמו שהוכיח כבר הרד"ל בספרו "קדמות ספר הזהר").

והנה בין בני עליה אלה, שצירף לתורתו הנגלית את תורת הסוד, היה רבינו משה בן נחמן, הארי הגדול שבמעונות האריות, שביצירתו השכיל להרכיב את דרכי לימוד התורה של היהדות האשכנזית עם אלה של היהדות הספרדית. כאשר בא להעלות את פירושו על התורה לא מנע עצמו מלהיטפל ולהיוקק לכל תחום מתחומי העיון במקרא, כדי להרכיבם ולמוגם למסכת הרמונית אחת. הוא דרש וחקר בפירושי רבינו שלמה, נכנס בעבי המאבק עם פירושי רבינו אברהם בן עזרא, התאמץ להשלים בין ההלכה עם פשוטו של מקרא ויסד דבריו על אשיות הפילולוגיה של הריב"ג והרד"ק, ואולם עיקר חידושו בכך שהציץ לפרדס הסוד ונתן דעתו הרחבה, ובעיקר כונן מורשי לבבו הענוגים, כדי להבין את המקרא על דרך האמת.

עושר גדול של יסודות מחשבה משוקע בפירושו אלה על התורה, ותשומת-לב רבה הקדשתי לקביעת מקורם ומוצאם בכל מרחבי ספרות חז"ל, ההלכה והאגדה, ובתוכם גם ספר הזהר.

ומאחר שמכמה טעמים, ראוי העיון במקורות הזהר שברמב"ן להיות ענין הנדרש לעצמו, ראיתי צורך לאסוף את כל החומר הזה — היינו, פירושי הרמב"ן על התורה שיסודם בספר הזהר — למקום אחד על סדר התורה, ואולי יהיה בעבודה זו כדי להועיל במעט לבוא בשעריו — שערי אורה ודעה — שפתח לנו הרמב"ן בחכמתו הגדולה בפירושו על התורה, ודבריו אשר בספר הזהר יסודם, יאירו לנו במלוא זהרם וזיוום.

הקדמת הרמב"ן לתורה

(א) עוד יש בידינו קבלה של אמת. כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא.
בוהר יתרו (פו, א): אורייתא כלא שמא קדישא היא, דלית לך מלה באורייתא דלא כליל בשמא קדישא, ובדרשת הרמב"ן (תורת ה' תמימה, הוצאת

אהרן יעלליגעק, דף ל) מבאר את הענין ביתר ביאור, וזה לשונו: «עוד התורה מאירת עינים בדברים גדולים מכל אלו, היא חכמה הנעלמת מעיני כל חי ורחבה מני ים, והוא שכל התורה כלה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שבכל פרשה ופרשה שבה השם שבו נוצר הדבר או שנעשה בו או שנתקיים אותו ענין בו, ויש במקצת זה ספר, והוא הנקרא שמוש תורה, שמפרש בפרשיות שמוש כל אחת מהן, והשם היוצא ממנה והאיך משתמשין בה, אבל יש לנו קבלה שיותר ממה שכתוב בספר ההוא הם שמות, כל התורה כלה מבראשית ועד לעיני כל ישראל כלה שמות, כגון שנאמר בראשית יתב"רא אלקים או כיוצא בזה, לכן נפסל תורה בחסרון אות אחת או ביתרון, ואלו כתב יי' ימלך לעולם ועד (שמות טו, יח) מלא וי"ו פסל ספר תורה כולה, וזה סבור שלא הוזק כלום».

ספר בראשית

(ב) (א, א) ד"ה בראשית:

שמלת בראשית תרמוז כי בעשר ספירות נברא העולם ורמוז לספירה הנקראת חכמה שבה יסוד כל הענין.

בוהר בראשית (ל, ב): בראשית ברא אלקים, רזא דראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, דא חכמה עלאה דאיהי ראשית (ועיין ברקאנטי א, א).

(ג) שם:

והאש נקרא השך מפני שהאש היסודית חשכה, כן במורה נבוכים ב, ל: ו"חשך" הוא האש היסודית, לא תחשוב זולת זה, — ומקור שניהם הוא בהקדמת הוהר (יב, ב): וחשך דא שריפה, דכתיב ויהי כשמעכם הקול מתוך החשך (דברים ה, כ), וההר בוער באש עד לב השמים חשך (שם ד, יא), ודא אשא תקיפא.

(ד) שם:

על דרך האמת.

מקור בטוי זה (שהרמב"ן משתמש בו הרבה) נראה לי שהוא בוהר בהעלתך (קמט, ב): מאן דאמר דההוא ספורא דאורייתא לאחזאה על ההוא ספור בלבד קאתי תיפח רוחיה, דאי הכי לאו איהי אורייתא עלאה אורייתא דקשוט, אלא ודאי אורייתא קדישא עלאה איהי אורייתא דקשוט.

(ה) שם:

הכתוב יגיד בתחתונים וירמוז בעליונים, גם כלל חשוב זה מקורו שם: כל מלה ומלה אתייא לאחזאה מלין עלאי, דההוא מלה דההוא ספור לאו לאחזאה על גרמיה בלבד קא אתייא, אלא לאחזאה על ההוא כללא קאתי.

(ו) (שם, ג) ד"ה ויאמר אלקים יהי אור:

מלת אמירה בכאן להורות על החפץ כדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך.

בוהר ויקרא (יו, ב): דהא אמירה רעותא הוא וכו' ועוד מה תאמר נפשך ואעשה לך (העירני על זה ידידי הרב ירוחם ליינער), ועיין עוד במורה נבוכים א, סה: «וכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ענינו רצה או חפץ». אמנם מדברי הרמב"ן לא משמע כן, שהרי דייק בלשונו וכתב: «מלת אמירה בכאן להורות

תנינן אורייתא כלא שמא קדישא היא, דלית לה מלה באורייתא דלא
 כליל בשמא קדישא, ובגיני כך פעי לאזדקרא, בגין דלא יטעי
 בשמיה קדישא ולא ישקר ביה, ומאן דמשקר במלקא עלאה לא עאלין
 ליה לפלטריו דמלקא, וישתצי מעלמא דאתי.

אמר רבי אבא, כתיב תבא לא תעשה לה פסל וכל תמונה, וכתיב
 התם (דף פז ע"ב) (שמות לד א) פסל לה שני לכת אבנים, כלומר לא
 תעשה לה פסל, לא תעבד לה אורייתא אחרא דלא ידעת ולא אמר
 לה רבך, מאי טעמא, פי אנכי יהוה אלהיך אל קנא, אנא הוא
 דזמין לאתפרעא מינה בעלמא דאתי, בשעתא דנשמתא בעיא למיעאל
 קמאי, כמה זמין לשקרא בה ולעילא לה גו גיהנם.

מתוק מדבש

תנינן אורייתא כלא שמא קדישא היא למדנו שהתורה כולה היא שם קדוש אודי,
 דלית לה מלה באורייתא דלא כליל בשמא קדישא שאין לה מלה בתורה
 שאינה כלולה בשם הקדוש, ובגיני כך פעי לאזדקרא ובשביל זה צריך להתהר בדברי
 תורה שלא יחדש בה דבר שקר, בגין דלא יטעי בשמיה קדישא ולא ישקר ביה
 כדי שלא יטעה בשמו הקדוש ולא ישקר בו, ומאן דמשקר במלקא עלאה ומי שהוא
 משקר במלך העליון שהוא ושמו אחד, לא עאלין ליה לפלטריו דמלקא וישתצי
 מעלמא דאתי אין בכניסים אותו לפלטרין של המלך שהוא סוד הנלכות ויכרת מעולם
 הבא שהוא סוד הבינה.

אמר רבי אבא, כתיב תבא לא תעשה לה פסל וכל תמונה, וכתיב התם (דף
 פז ע"ב) שאמר הקב"ה למשה פסל לה שני לכת אבנים הרי גזרה שיה פסל
 פסל, כלומר לא תעשה לה פסל דהיינו לא תעבד לה אורייתא אחרא דלא
 ידעת ולא אמר לה רבך לא תפסול לה תורה אחרת מדעתך מה שלא ידעת ממקום
 אחר ולא אמר לה רבך בהקדמות המקובלות, כי די לה בתורה שפסלה משה כפי לוחות
 אבנים, מאי טעמא מהו הטעם פי אנכי ה' אלהיך אל קנא כלומר אנא הוא
 דזמין לאתפרעא מינה בעלמא דאתי אני הוא שעתיד לפרוע ממך בעולם הבא,
 בשעתא דנשמתא בעיא למיעאל קמאי בשעה שנשמתך תרצה להכנס לפני, כמה
 זמין לשקרא בה ולעילא לה גו גיהנם כמה רוחות רעות שהוליד בדעותיו
 המשובשות עתידות לשקר בה ולהטעותה ולהכניסה לגיהנם, כמו שהוא שיקר בתורה
 ואמר דברים שלא כן הוא, לכן גם הרוחות רעות יטעו את נשמתו בשקר, ובמקום להכניס
 אותה לג"ע יכניסו אותה לגיהנם.

124

לנשמתא, שמיא וחליהון אלין אינון לבושא, וכןסת ישראל דא גופא
 דמקבלא לנשמתא דאיהי תפארת ישראל, ועל דא איהי גופא לנשמתא
 נשמתא דאמרן דא תפארת ישראל דאיהי אורייתא ממש, ונשמתא
 לנשמתא דא איהו עתיקא קדישא, וכלא אחיד דא ברא.
 ורי לאינון חייביא דאמרן דאורייתא לאו אלא ספורא בעלמא
 ואינון מסתכלי בלבושא דא ולא יתיר, ופאין אינון צדיקניא דמסתכל
 באורייתא בדיקא יאות, חמרא לא יתיב אלא בקנקן, כך אורייתא ל
 יתיב אלא בלבושא דא, ועל דא לא בעי לאסתכלא אלא במה דאי
 תחות לבושא, ועל דא כל אינון מלין וכל אינון ספורין, לבושין אינו

מתוך מדבש

דהיינו שמיא וחליהון אלין אינון לבושא השמים והבאס וכל עולמות צ"ע הם כ
 לבוש המלכות לחיליות המנהגת את העולם, וכנגד זה הם סיפורי התורה שבהם נחלו
 המלות, וכןסת ישראל דא גופא וכנסת ישראל שהיא המלכות לחיליות היא כוד הג
 וכל מעשה המלות תלויות בה, ולכן היא נקראת מלוה, דמקבלא לנשמתא דאי
 תפארת ישראל שהיא מקבלת את הנשמה שהיא כוד תפארת ישראל דהיינו ו"א, ד
 דא איהי גופא לנשמתא ועל כן המלכות היא גוף לנשמה, כי ו"א מחלש בה כנס
 בתוך הגוף, ומפרש נשמתא דאמרן דא תפארת ישראל, דאיהי אורייתא כון
 הנשמה שאמרנו שהיא תפארת ישראל, הוא התורה שכתב ממש, שבה גנוזים כל סוד
 המלות שנמלכות, ונשמתא לנשמתא דא איהו עתיקא קדישא והנשמה לנשמה
 היא עתיקא קדישא, דהיינו ו"א המחלש כו"א מטברו ולמטה, וכו הם הסודות העמו
 שבמורה שיתגלו רק לעמוד לבוא כזכר לעיל, ובדא אחיד דא ברא והכל אחו וק
 זה בזה, כי ו"א מחלש כו"א ו"א במלכות, ומלכות בעולמות צ"ע וכל לבאס.
 ומסיק רבי שמעון את דבריו, ואומר ורי לאינון חייביא דאמרן דאורייתא לאו א
 אלא ספורא בעלמא אוי לאלו הרשעים האומרים שהתורה אינה יותר אלא סיפו
 בעלמא, ואינון מסתכלי בלבושא דא ולא יתיר והם מסתכלים רק בזה הלבוש ולא י
 ופאין אינון צדיקניא דמסתכלי באורייתא בדיקא יאות אשריהם הצדיקים שמסתכל
 ומתבוננים בתורה כראוי להיות, כי חמרא לא יתיב אלא בקנקן היין אינו יושב וס
 אלא בקנקן, כך אורייתא לא יתיב אלא בלבושא דא כן התורה אינה יושבת אלא כל
 הזוה, ועל דא לא בעי לאסתכלא אלא במה דאית תחות לבושא ועל כן לא צר
 להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש, ועל דא כל אינון מלין ועל כן כל אותם הדו
 שבחורה, וכל אינון ספורין לבושין אינון וכל אותם הסיפורים הם רק לבושים. ()

(ומפרשים)

29

מדרש שיר השירים פ"ה פס' יב רבה

קפא

טו. כ. כה) 'איש איש פי יקנה זב מקשרו וגו' ואשה פי יזוב זוב דמה'.

ו. אמר רבי שמעון בן לקיש תורה שנתן הקדוש ברוך הוא היתה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה היא אש וחצובה מאש והיא מקללת באש ונתונה באש הקדוש הוא דכתיב (דברים לג ב) 'מזמינו אש דת למור'.

א. (יב) 'עיניו כיונים' עיניו אלו סנהדרין שהם עינים לעדה שנאמר (במדבר טו כד) 'וקנה אם מעיני העדה' רמ"ח איברים יש בו באדם וכלן הולכין אחר העינים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלטן על

מסורת המדרש
1. ארשב"ל תורה שנתן הקב"ה היתה עורה של אש וזב כמילתא יקרו בהרש פ"ד. ידועלמי שקלים פ"ו היא סוסה פ"ח ה"ג. ובי"ג ב. יב. תחומא כדאשית א. יתרו כו. ל"ש יתרו דם. תריסר שבת. כ"ה תחובב כאן תחובב זורה. ח"ב פ"ו ק"ד. יסו. ה"ג ק"ב ק"ד. תק"ו. וק"ו. צ. ע"י ספרו ב"כ. שנת. תענית 1.
א. עיניו אלו סנהדרין וכו' לעיל פ"א (טו ב. פ"ד (א) ב"ש"ג. רמ"ח איברים באדם לעיל שם ישי"ג.

הזכ. האיש. ואילו פרשת הובת. האשה: "ואשה פי יזוב זוב דמה ימים רגיש" הארץ הכתוב לחלקם ולהארץ בהם מפני חביבותם של דברי תורה.

ו. ועל דרך שנדרש כאן למעלה (בסימן א). כי "שחורות כעורב" אלו אורחות התורה ועוקציהן ותגיהן. שהן כתובות בספר בדיו שחור על גבי גליון לבן. כי כן הוא כאשר — אמר רבי שמעון בן לקיש: תורה שנתן הקב"ה — "למשה" (דב"ר ג. יב.) היתה עורה — הקלף שהיא כתובה עליו — של אש לבנה, וכתובה באש שחורה — המשמשת כדיו שחור. היא — עצמת, כולה — אש, וחצובה — ספרים ספרים פרשיות פרשיות — מאש, והיא מקללת — מחצובה בתפירה שבין יריעה ליריעה (עי' ע"ס). או: עטופה כעטיפת גרוחיק או מעיל — באש, ונתונה — בדבר פי ה' — באש, היא הוא דכתיב — על נתינת התורה מיד ה' אל ישראל: "מזמינו אש דת למור", דת של אש.

א. "עיניו כיונים על אפיקי מים, וחצות בחלב, יושבות על מלאח", "עיניו" — אלו סנהדרין, מועצות זקני-חכמי תורה שבישראל, "שנמשלו מיונה" (נחמו תצות, ה.), כנדרש למעלה (ד, א. ב.). בפרוטרוט אך נמשלו חכמי הסנהדרין ליונים בחמימותם ובישרם ואהבתם אלו לאלו ובענותנותם (עי"ש). וקורא לסנהדרין "עינים", לפי — שהם "עינים" לעדה, שנאמר — בפרשת פר חטאת של שגגת עבודה-זרה ששגגו הציבור על פי הוראה מוטעית של זקני הסנהדרין: "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", שאם כפשוטו לומר שנעלם הדבר מעיני הזקנים ולא שהזקנים הם הם ה"עינים" היה לו לומר כמו שאמר במקום אחר (ויקרא ד, יא): "ואם כל עדת ישראל ישגו ומעלם דבר מעיני הקהל", שנעלם הדבר מעיניהם וטעו, ומשאמר "אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", הרי משמעותו שהשגגה נעשתה בגלל "עיני העדה", שהסנהדרין הם "העינים" (פי"ק לעיל א, טו. ב.). ולמה הוא מרמה אותם לעינים, שכן — מאתים ארבעים ושמונה איברים יש בו באדם, וכולן הולכין אחר העינים, שהן הרואות ומוליכות את האדם ללכת ולעשות. ובלעדן אין האדם בר פעולה, וחשוב כמת (כבב"ר ע"א, ה.) כך ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהן, והם יכולים מהלכות

בית אלוקים למבי"ט שער היסודות פרק כה

ונחזור לענין התורה, כי כמו שהיא בידינו היום ניתנה למשה רבינו מפי הגבורה, יקרא לו האל יתברך בראשית ברא אלהים והוא יכתוב על הספר בדיו וכן עד לעיני כל ישראל, כמו שהיא כתובה לפניו ית' קודם בריאת העולם אלפים שנה באש שחורה על גבי אש לבנה. ונראה שקודם בריאת העולם היתה התורה כתובה לפניו יתברך מבי"ט בראשי"ט עד למ"ד לעיני כל ישראל אות אחר אות בלי הפסק תיבות ופרשיות, כי כל התור' כולה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא, וכשעלה משה למרום ועמד שם ארבעים יום למד אותה כפי מה שהיתה כתובה בלי הפסק בהוראת שמותיו יתברך, וכן למדה לו ג"כ כמו שהיה עתיד ליתנה לו, שהאותיות שיש מן בי"ט בראשית עד צד"י הארץ יתחלקו לשבע תיבות, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, וכן עד סופה לעיני כל ישראל, ועדין היתה כתובה לפניו ית' אות אצל אות בלי הפסק, עד שקרא למשה רבינו בראשית ברא אלהים ומשה כותב על הספר בדיו, וכן עד סוף התורה, ומיד כשמשה רבינו היה כותב מפי הקדוש ברוך הוא היו נעתקות האותיות שהיו כתובות לפניו למעלה באש שחורה על גבי אש לבנה מפיו של הקדוש ברוך הוא והיה כותבם משה רבינו, וכאלו האותיות ממש שהיו כתובות לפניו ית' היו נעתקות מהאש הלבנה לקלף המקודש שעבד משה רבינו לכתוב בו ס"ת, אלא שהיה כותבם בהפסק תיבות ופרשיות כפי מה שהיה מסדר אותן לו האל ית', וזהו ענין נתינת התורה שהיתה חמדה גנוזה והיה משתעשע בה אלפים שנה קודם בריאת העולם ונתנה לישראל בכמו זה הענין, שאם נשארה עדין לשם כתובה אש שחורה על גבי אש לבנה, על מה היו משיבים המלאכים חמדה גנוזה אתה מבקש ליתנה לב", ומה היה מבקש השטן התורה היכן וכו', אלא בזמן שהיתה נעתקת מפי ית' למשה היו האותיות פורחות ונכתבות על ידי משה רבינו כס"ת וזו היתה המעלה והקדושה היתירה שהיה בס"ת הראשון שכתב משה רבינו, שהיה דמיון לכתב הלוחות שכשיצאו מפיו של הקדוש ברוך הוא נחקקו מיד על הלוחות, אלא שבלוחות היה מעלה יתירה שנחקקו ממש מקולו ית' בלוחות, וכפי מה שהיו כתובים העשרת הדברות בתורה למעלה בלי הפסק, שהיה בזה הוראה על שימוש שמותיו ית' ועל עשרת הדברות כפי מה שהם ראויים לישראל אנכי ולא יהיה לך, וכפי מה שכתבנו למעלה פרק י"ב, ועם כל זה היה ספר תורה זה קרוב למעלת הלוחות והיה מונח עמו בארון, להיות האותיות שבתורה למעלה נעתקות ופורחות בו מפיו ית' ע"י משה רבינו וכמו שביארנו:

ועל כל פנים צריכין אנו לומר כי התורה שהיתה כתובה לפניו ית' קודם בריאת העולם היתה אותיות שמבראשית עד לעיני כל ישראל בלי הפסק, שאיך יהיה כתוב לפניו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ועדין לא נבראו, וכן כל מה שאירע אחר בריאת העולם לא יכון לנגד עיני כבודו שיהיה כתוב שנעשה ועדין לא נעשה, וכל ספר משנה תורה שהם כדברי משה איך יהיה כתוב לפניו שדבר מה שעדין לא דבר, אלא האותיות המורות על כך היו כתובות לפניו באש שחורה, ואחר שיצאו לפועל כל הדברים ודבר משה מה שדבר הופרשו והופסקו התיבות כדי שיהיה משמען מה שיורה לענין המצות והאזהרות ולמה שדבר משה ושאר הדברים הכתובים בתורה, מלבד מה שלמד משה רבינו גם כן פירוש שמותיו של הקדוש ברוך הוא בדרך אחרת בענין חיבור האותיות כנזכר, כי מתחלה כשנבראה התורה היתה באופן שיובן אח"כ בפסוק התיבות מה שקרה בבריאת העולם ובתולדות האבות וגלות בניהם וגאולתם וקבלתם התורה ומעשה המשכן וחטאם ועונשם וכל דברי משה רבינו ע"ה, כי הוא ית' צופה ומביט עד סוף כל הדורות ורומז בשמותיו ית' הרמוזים בתורה כל מה שיקרה עד סוף זמן מקבל התורה והוא מרע"ה:

ואפשר לפרש אש שחורה על גבי אש לבנה שיורה על שני ענינים שהיו בתורה, הראשון ענין שמותיו ית' והוא הרמז באש לבנה, והשני ענין פשט התורה במצותיה ואזהרותיה

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בזה העולם האפל והשחור, והוא הרמוז באש שחורה שהועתק ע"י משה הוראת המצות ורמזן, ופי' שמותיו ית' נודע למשה ולקרובים אליו על פה. או יהיה לבן על גב שחור כפי מה שכתוב בירושלמי, תורה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה ניתנה לו באש לבנה חרותה באש שחורה. ומשמעותו הקרוב הוא כי האש שחורה היה דמיון הקלף, והאש לבנה דמיון האותיות, ולפי זה ירמוז אש לבנה לתורה כפי מה שניתנה לזה העולם כפשוטה, והוא מעשה המצות שהוא דבר ניכר וידוע כגון הלבן, ואש שחורה ירמוז לשמותיו של הקדוש ברוך הוא שאין מי שיוכל להשיגם כמקום האפל והשחור שאין מי שישיג מה שבתוכו, וזו היא מעלת ישראל שניתנה להם תורה מן השמים, שמה שהיה כתוב בשמים באש שחורה ע"ג לבנה הועתקה ונתגשמה ביד משה מפי הקדוש ברוך הוא יקרא והוא יכתוב על הספר בדיו, לכך הזהירה התורה על ספר התורה זה שהאותיות עצמן שהיו למעלה נעתקו בו, שיהיה מצד ארון ה', כמש"ה (דברים ל"א) לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד. והעדו שבו יותר מכל שאר ספרי תורה שהעתיק משה לשבטים היה הקדושה היתירה שבו כאילו האותיות שלמעלה פרחו ושכנו בו כמו שפירשנו, והיא התורה שניתנה למשה ולא נמצאת עוד בשמים אלא היא נתונה במתנה לישראל שיתעסקו בה ויזכו בה לחיי העולם הבא כמו שהיא נמשכה והושפעה משם.

ולפי זה נאמר כי כיון שהוקשו והושוו אש לבנה ואש שחורה והם רמז לתורה כשהיא נקראת בלי פיסוק פרשיות כמו שהן פסוקות אצלנו, אלא כפי תוכן ענין שמותיו של הקדוש ברוך הוא, וכן כשהיא נקראת כפי מה שניתנה לנו על ידי משה רבינו, כי כמו שכשהיא נקראת בפירוש שמותיו ית' אין שום קדושה מיותרת בקצתה יותר מבקצתה, כי כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, כן כשהיא נקראת כפי מה שניתנה לנו על ידי משה אין קדושה יתירה באנכי ה' אלהיך ובשמע ישראל ממה שיש בבני חם כוש ומצרים וגו', כי כולה ניתנה מפי הקדוש ברוך הוא והיתה כתובה אצלו ית' קודם בריאת העולם מתחלתה ועד סופה, ולא לחנם נכתב בני חם כוש ומצרים והדומה להם, גם כפי פשט התורה למה שמורה בזה העולם, ואם נעלמו ממנו סתרי חכמה על מה נכתבו דברים כאלו, זולת מה שדרשו חז"ל עליהם, הנה הם נגלים וידועים לו ית' והודיעם למשה רבינו והוא מסרם על פה, אלא שנשכחו ממנו לא נשאר בידינו דבר ברור וידוע בתורה כי אם מעשה המצות שנתנו לב עליהם המקבלים שלא ישכחום, כדי שלא יפסד תוכן מעשה המצות, וישאר לנו במה נזכה בזה העולם לנחול ולירש חיי העוה"ב, אבל פירוש שאר הדברים שאינם נוגעים בענין המצות אין חיי העולם הבא תלוי בהם, ולכן לא נתנו לב עליהם כ"כ ושכחום, ויהיה ענין הפירוש באלו הענינים כמו שתאמר בבני חם כוש ומצרים שיורה ענין הגדת סיפור זה שורש תולדותם שיצאו לאויר העולם באיזה אופן היה, וכן כל מה שיקרה להם עד אחרית הימים ושהיו כלם נכבשים תחת ישראל, וכן כל הספורים והאגדות ירמוז ספורן על עיקר שורש הענינים ההם והתחלתן וסופן ואחריתן באותיות ובסדרן וזיונן כפי חומר ענין הספור ההוא, עד שיהיו נכללות כל סתרי החכמות הטבעיות והלמודיות וקצת מהאלהיות בספורים האלו, כיון שניתנו ליכתב מפי הגבורה אלא שנעלמו ממנו לפי רוב השנים ומיעוט השקידה על קבלת התורה, ואולי פירוש אלו הענינים הוא מכלל תשע מאות סדרי משנה שהיה שונה מתושלח וקצת מהם שהיו שונים הבאים אחריו. וכל זה מלבד מה שרומזים הספורים לשמותיו יתברך בחיבור האותיות קצתן לקצתן, כפי ידיעתו ית' שהם שונים לאנכי ה' אלהיך ולשמע ישראל, אבל אפילו לפי פשט התורה יש בהן פירוש על הדרך שאמרנו, וחומר ענינים אלו כחומר אנכי ה' אלהיך:

(אלף סח) שאלת ממני אודיעך דעתי למה אין כותבין הנקודה בספר תורה כיון שהכל נתן למרע"ה בסיני וגם הטעמים היו ראויים שיכתבו אותם כדי שיקרא הקורא קריאה ישרה בלי שבוש שהרי גם הטעמים מבארים טעם הכתובים לפעמים:

תשובה שאלתך זו תלויה במה ששאלו המלאכים להקב"ה כשעלה מרע"ה לקבל את התורה. אמרו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו אמר להם הקב"ה לקבל תורה בא אמרו לו תנה לנו והיינו דכתיב אשר תנה הודך על השמים [כו']. אמר להם משה תורה מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף וכו' רציחה יש ביניכם וניאוף יש ביניכם תורה למה לכם זהו וזהו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ. ויש להקשות וכי המלאכים לא היו יודעים התשובה זו אלא מאי אית לך למימר שהם היו קורין בתורה קריאה אחרת רוחנית בלא פיסוק תיבות על דרך שמותיו של הקב"ה וכן ארז"ל כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה והודיעם הקב"ה שיש לתורה קריאה אחרת גשמות על דרך פיסוק תיבות בענייני בני אדם בטמאה וטהרה ואיסור והיתר ופטור וחייב וכן כל שאר דיניה. ואחר שידעת זה תבין שאלתך כי צוה האל יתעלה שיכתבו את התורה בלא נקודות וטעמים כאשר היתה באמנה אתו יתברך כדי שיהיו בה שתי קריאות רוחנית וגשמית כדי שמי שיכול להשיג ישיג. וכן אמרו יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. ומסר הנקודות והטעמים כשאר תורה שבעל פה שהיא פירוש לתורה שבכתב כן הנקודות והטעמים הם פירוש לתורה שבכתב. והדבר ידוע כי האותיות בלא נקודות וטעמים יש בהם משמעות הרבה וצירופים שונים וקריאות הפכיות ולכן לא ניתנו הנקודות והטעמים ליכתב בס"ת ויכתבו בחומשים משום עת לעשות לה' כדי שלא תשתכח תורת הקריאה כשאר תורה שבעל פה. ובמה שכתבתי לך תוכל לתרץ כמה ספיקות אחרות כגון מה ששאלו הראשונים למה לא נכתב תורה שבעל פה או למה נכתבו קצת ספורים שנראה לכאורה שאין בהם צורך וכמה גופי תורה נרמזו ברמז כל שהוא אלא שיש לך להאמין שאין לך (אלא) אפי' תיבה קטנה שאין בה סודות עמוקות וצירופים שלא נשיגם אנחנו ואין לך בתורה אפי' אות אחת ללא צורך ולא לתפארת הקריאה ולא בפה רפה כלשון ישמעאל כאשר חשבו רבים ושים תמיד כלל זה נגד עיניך ותצליח ואני ערב. והנראה לע"ד כתבתי:

מה שמצאתי כתוב בגליון וז"ל מצאתי לאחד מן הראשונים ולא ידעתי שמו דע כי מפני שהנקוד הוא צורה ונשמה לאותיות לפיכך לא נעשה הס"ת נקוד לפי שהוא כולל כל הפנים וכל הדרכים העמוקים וכולם נדרשים בכל אות ואות פנים מפנים ותעלומות לפנים מתעלומות ואין לך גבול ידוע אצלנו ואמרו תהום אומר לא בי היא ואם ננקד הס"ת היה לו גבול ושיעור כדמיון החומר שהגיעה לו צורה ידועה ולא היה אפשר לו להיות נדרש כי אם לפי הניקוד המסויים באותה תיבה אבל מפני שס"ת בלול ומובלל בכל מיני שלימות ובכל מלה ומלה נתלים בה תלי תלים לא נעשה מנוקדים כדי שיהיה נדרש בכל מיני שלימות ולפיכך אמרו אל תקרי כך אלא כך ואלו היה מסויים לא נוכל לומר כך והנה חכמים ז"ל נתעוררו בכמה מקומות לזה על צד הדרש המעולה ויחד תהיה לך על אצנך אל תיקרי אצנך אלא אצנך מלמד שכשישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אצנו ובמקום הזה העירו אותנו על סוד טעם היות הס"ת בלתי נקוד ונתנו לפתאים במדרש פסוק זה לחם סובין ולחכמים נתנו בזה לחם אבירים והכל מתוך פשטיה דקרא וכל התורה נוהגת על דרך זה ולפיכך אחז"ל שבעים פנים לתורה והבן. עכ"ל:

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

אלה המצות פג

דבר זה, וכל כיוצא בו, הט אונך ושמע דברי חכמים וחידותם. ולפי שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ולפי סוד השם ההוא היה צריך הכתוב לקצר או להאריך, או לשנות, מכוונת פשטי הכתובים. כי התורה היתה כתובה לפניו דרך שמותיו ית' בלא פיסוק תיבות ולא ניקוד ולא טעמים וקריאתם היתה קריאה רוחנית, לא גשמית, ולכן המלאכים היו מקטרגים בנתינתה לתחתונים, שנאמר אשר תנה הודך על השמים עד שאמר להם הקב"ה, שיש לתורה קריאה גשמית ג"כ, וחזרו והודו שנאמר מה אדיר שמך בכל הארץ וזכיתי ומצאתי כדברי אלה אשר כתבם האלקי מוהרדב"ז ז"ל בספרו מצודת דוד, וסיים דבריו באומרו דקרוב אצלו שלזה נתכוון רבינו סעדיה גאון ז"ל שכתב בספר האמונות ז"ל אלו דברה תורה כל עניינה בלשון כוללת ובכוונה אחת לא יכלל בו לדעת כל סתרי החכמה והבינה שהתורה כוונה בחכמה אע"פ שלא פירשה, כי ד"ת יש להם פנימי וחיצון גלוי ונסתר, כמש"כ אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי עכ"ל, ועוד סיים דבריו ז"ל ואע"פ שלא יהיה כוונת הרב כן מ"מ מ"ש הוא אמת בנוי על עיקרי התורה ויתורצו בו כמה קושיות שיש בזה וכיוצא בו דהרי יש כמה מלות יתרות ולא מצאו להם צריכות, כגון שור דבור, ושה דאבדה, ורבים כאלה:

וחוי יודע שאמרו בעלי הסוד, כי החוטא ביד או בעין פוגם בדוגמתו למעלה כמ"ש בפסוק כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו, ודעהו, מה עושה הקב"ה, מביא רשע אחר, ומסמא עינו למטה, מדה כנגד מדה, ולכן כתיב בתורה עין תחת עין, תהו טעם שנותן דמים ולא עין, כי שליח לדבר עבירה הוא, אבל עדיין לא נשלם עונו, לכן הקב"ה אשר בידו נפש כל חי, ורות כל בשר איש, מזמנם לפונדק א', ומגלגל הדבר שיבאו שניהם, ומי שהוכה יכה, לקיים מ"ש תורה עין תחת עין, ונותן לו דמים שחייב לו מבראשונה, והרי עי"ז נמצאו משפטי ה' אמת, צדקו יחדיו, דזה הוכה ונטל דמים, וזה הוכה ונטל דמים והצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, והוא אמת, ומשה אמת, ותורתו אמת, ולא יכחיש דבר משפט ה', שיש בו אמת ושלוה, אלא משנאי ה'

מהרש"א חידושי אגדות מסכת עירובין דף יג עמוד א

אתה מחסר כו' או מייתר אות א' מחריב כו' פירשו בתוס' כמו בראשית בראו וי"מ כו' כגון הוה
 על כו' ע"ש ובחסר לא פירשו כלום וי"ל בפשיטות גם בחסר לפי שהתורה באותיותיה הם שמותיו של
 הקב"ה והוא דרך הנסתר של התורה שהיתה כתובה לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה ובהן ברא
 הקב"ה את עולמו ומקיימו ונמצא המחסר אות א' הרי הוא מחריב קיומו וק"ל:

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

בשמואל יפילו מאויביהם לאלפים כמו שנאמר
יפול מצדך אלף :

קלג) בפסוק ולגד אמר וגו' מרף ורוע
אף קדקוד, פירש"י

הרוגיהם היו ניכרין שהיו חותכים הראש
עם הורוע במכה אחת, והנה לכאורה לאיזה
ענין מכפר זאת ומה רבותא משמיענו שהיו
יכולים לעשות כזאת, ויש לבאר עפ"י רמז
דהנה אמרו חז"ל (מנחות דף ל"ו ע"ב) דהיוסח
הדעת והפסק בין תפילין של יד לתפילין
של ראש עבודה הוא בידו ודודר עלי מערכי
המלחמה, לכן מספר כאן לרמז שבדידהם
לא היה אף העין הזה, לכן היה אצלם
מדה כנגד מדה, למרוף הורוע אף קדקוד
בבת אחת בלי הפסק, להתבונן כי הוא
מחמת שלא הפסיק בין תפילין של יד
לתפילין של ראש, ולכן נאמר עליו
(בראשית מ"ט י"ט) גר גרוד יגודנו והוא יגוד
עקב, דישבו מהמלחמה עם כל גדודיו
אגודים ביחד, (ע"ש בתרגום ובפירש"י) :

קלג) בגמרא במס' ביב (דף ט"ו ע"ב)
תניא כמ"ד שמנה פסוקים

שבתורה יהושע כתבן דתניא וימת שם
משה וגו' אפשר משה חי וכתב וימת שם
משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך
כתב יהושע דברי ר"י וכו' אמר ליה ר"ש
אפשר ספר תורה חסר זאת וכתב
לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן
הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך
הקב"ה אומר ומשה כותב בדמיו וכו' ע"ש,
והנה הקושיא נגלית לכל האך תירץ ר"ש
קשיית ר"י דקאמר אפשר משה חי וכתב
וימת שם משה, דמחזי כשיקרא ח"ו, ומה
תירץ שהיה כותב בדמיו, ואף דלכאורה
תיקן רש"י ז"ל זאת הקושיא כי כל התורה
אמר הקב"ה כל תיבה למשה, והוא חור
ואמר

וכו', בים כתיב זה אלי וגו' ה' ימלוך
לעולם ועד, אצל סיני קודם מתן תורה
בפ' יתרו כתיב ויבא משה ויקרא לזקני
העם וישם וגו' ויענו כל העם וגו' כל אשר
דבר ה' נעשה, ולאחר מתן תורה בפרשת
משפטים כתיב ויספר לעם את כל וגו'
ויען כל העם קול אחד אשר דיבר ה'
נעשה, והד' כתיב שם וישכם משה בבוקר
וגו' וישלח את נערי וגו' ויקרא וגו' ויאמרו
כל אשר דיבר ה' נעשה וגשמע, והיינו
דבפעם הראשון קבלו עול מלכותו, ובפעם
הב' קבלו עליהם עול תורה, ובפעם הג'
קבלו עליהם לעשות את החקים ואת
המשפטים, ולכן כתיב שם נעשה, ובפעם
הד' כשרצה לעלות להר לקבל שאר התורה
קבלו עליהם עול תורה שבעל פה מה
שיביא להם מן השמים ולכן כתיב שם
נעשה את המצות וגשמע מה שיביא אלינו
עד, והו' שאמר כאן ויהי בישרון מלך
ר"ל שהמליכו ישראל את הקב"ה עליהם
בשירה וזוהו בישרון שאמרו ה' ימלוך
לעולם ועד, בהתאסף ראשי עם, הוא
קודם מ"ת דכתיב ויקרא לזקני העם וגו',
יחד, הוא לאחר מ"ת דכתיב ויען כל העם
קול אחד וגו', שבמי ישראל, הוא פעם הד'
שכנת רב מצבות לרב שבמי ישראל וכרת
עמיתם ברית ויען כל העם וגו' כל אשר וגו' * :

קלג) בפסוק ולחסף אמר וגו' והם
רבבות אפרים והם אלפי
מנשה, יש לבאר מרוע אמר באפרים רבבות
ובמנשה אלפי, והנה יעקב אבינו ע"ה שכל
את ידיו ושם את יד ימינו על ראש אפרים
זאת שטאלו על ראש מנשה, וכתב יפול
מצדך אלף ורבבה מימין, איכ לפירו אפרים
שנתברך בימין יפילו מאויביהם לרבבות
כמו שכתב ורבבה מימין, אך מנשה שנתברך

ע"י עיין בספר דבר חליו סס מובא המאמר הזה בטס רבינו הגר"א ז"ל בלופן אחר :

את העולם ונתן את התורה לישראל וכיבכם במצות הצריכין לעשות בגבולי מקום וזמן כתב את התורה באר היטב איך לעשות כל המצות, וחלק כל התורה לתיבות ואותיות לגלות ולפרש את כל דברי התורה הזאת, וכרות התורה עפ"י צירופים ניתנה ליודעי חן, מה שאין מודיעים אלא לחכם ומבין כדעתו, ועתה מתורץ דברי הגמרא הנז"ל כי כוננת ר"ש איך אפשר להיות ס"ת חסר אפילו אות אחת וגם שלא להיות כשקר ח"ו, לכך הוא אומר עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, ר"ל שאמר משה כל תיבה ותיבה כאשר היא כתובה בידנו בגילוי המצות אבל מכאן ואילך לא היה יכול לכתוב בגילוי וימת שם משה דמיהו כשיקרא, וגם לא היה יכול לגמור ע"י יהושע, כי אפשר ס"ת חסר אות אחת, לכך הוא אומר שהיה כותב בדמיו, והפ"י הוא מלשון מלאתך ודמעך, ר"ל מדומע וערכיב אותיות, שהיה כותב מכאן ואילך על פי צירופי תיבות והם שמותיו של הקב"ה ולא היה נקרא כלל וימת שם משה רק תיבות אחרות על פי סודות התורה, ולאחר מיתתו כתבם יהושע כפי שניתן לו רשות לגלות את התורה, וא"כ שני הדעות לא פליגי כי באמת כתבן משה ולא חסר אפילו אות אחת, רק כי ח' פסוקים אלו לא היה יכול לכתוב את הנגלה וכתב כפי הצירופים וזהו "בדמע", ויהושע כתבן כפי הנגלה וכדעת ר"י, ושניהם מסכימים לדעה אחת כי נכתבו ע"י שניהם, ע"י משה הנסתר והסוד, ועל ידי יהושע הנגלה, כאשר היא כתובה בידנו לחד דור

ואמר כל תיבה כדי שלא ישעה ואח"כ כתב והיינו עד וימת שם משה אבל מכאן ואילך לא ה"י אומר משה כלל כי הוא כשקר שה"י עדיין חי, ולכך היה כותב בלא אמירה כלל, אך אכתי קשה כי אף בלא אמירה כלל הלילה לקדוש ישראל אשר נכתב עליו ולא קם נביא וכו' לכתוב שקר ח"ו אף בלא אמירה*, וא"כ אכתי הקושיא במקומה עומדת על דברי ר"ש איך אמר כי משה כתב בדמע, ועוד קשה איך אמר ר"י שמכאן ואילך כתב יהושע ולא חשש כלל לקושיא ר"ש, היתכן שיכתב תורת ה' אפילו אות אחת שלא ע"י משה הלא מקרא מלא דבר הכתוב וכו' תורת משה עבדי וגו', ושני הדעות של ר"י ור"ש המה קשי ההבנה מאד:

אמנם יש לפרש כי שניהם דברי אלקים חיים וזר אומר חדא וכו' ולא פליגי, כי לכאורה קשה בדברי הגמרא מה מקשי על ח' פסוקים אחרונים שכתורה היא נכתבו אם משה היה עדיין חי, הלא כל התורה כולה היתה נכתבת אלפים שנה קודם בריאת העולם, א"כ לא היה עדיין השמים והארץ וכל אשר בה, ודור הסבול ודור הפלגה ויציאת מצרים ודומיהם, ואיך נכתבו בתורה קודם שהיו בעולם, אמנם זאת ידוע כי כל התורה הוא שמותיו של הקב"ה והיינו ע"י צירופים של אותיות ותיבות, ולפני בריאת עולם היתה התורה אמון אצל הקב"ה על פי צירופים וסודות נעלמים, ולא היתה נקראת כמו עתה רק עפ"י שמותיו של הקב"ה, ואחר שברא השי"ת

שבע

כבר ידוע המצובה בין גדולי הפוסקים במנין כתיבה כדיבור דמי. ואפשר לומר דבזה פליגי ר"י ור"ש. ומסויה לא חס ר"י לקושיא ר"ש.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף כא עמוד א

מנין לברכת התורה כו'. מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה כי שם ה' אקרא דהיינו כשאני קובא בתורה שהיא כולה שמות של הקב"ה שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרשות וק"ל.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

לר"י משא"כ להר"ף אע"פ שאינו יודע יצא נמצא שסותר את עצמו. והמ"א (סי' ר"ט ס"ק ג') דחק ליישבו אבל אינו מיושב וצ"ע (עי' ביאור הגר"א סי' ר"ט ס"ק ה' וסי' תפ"ז ס"ק ד) [א"ה ולהסברא שהביא הגר"א ז"ל שם סי' תפ"ז סק"ד דבתפלה קי"ל לחומרא משום דקי"ל כו' יוחנן כו' ע"ש יש לתרץ השו"ע דמחלק בין תפלה לברכת הגהנין אבל הגר"א ז"ל שם כתב דבה"ג ושי"פ תולקים על זה ע"ש]:

כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו. יש בזה מחלוקת הפוסקים אם צריך לחזור. ורבינו אמר שלשון לא יצא ידי חובתו משמע שאין צריך לחזור כיון שלא אמרו בפירוש צריך לחזור ולברך. (וכענין זה כתב הרמב"ן במלחמות על מאמר הגמ' פעמים שאדם קורא ק"ש ב' פעמים בלילה כו'):

תוס' ד"ה להגיד כו' ואמונתך מדבר על העתיד כו' הגאון הביא לנו ראייה ממ"ש (דניאל ב) ויציב חלמא ומהימן פשריה. שהחלום שכבר עבר אמר ויציב והפתרון שעדיין לא בא אמר ומהימן:

שם ע"ב בד זקיף וזקיף כחויא [האר"י ז"ל בעץ חיים שעד העמידה פרק י"ג בכונת הכריעות והזקיפות כתב שתחלה יוקף גופו לבד ואח"כ יגביה ראשו והנה הנחש רישא כפוף לעפרא כמ"ש בזהר במדבר (קיי"ט ע"ב) וש"מ. ויש כד זקיף וזקיף כחויא ר"ל שיהיה עדין ראשו כפוף כנחש אף שזוקף א"ע בתפלתו. ודלא כפי' דשי"י (שהרי לא ראינו מעולם שהנחש יהיה מגביה את ראשו תחלה):

פ' יציאת מפני מה קבעה מפני שיש בה ה' דברים וגו' אחרת ה' דברים פי' שודאי איזה פרשה שיקבעו צריך להיות בה יציאת מצרים. אי"כ אין לחשוב אלא המעלות שיש בה לבד מיציאת מצרים ואינן אלא ה' ועם יציאת מצרים הרי ששה. אי"כ שתי הגרסות נכונות: תוס' ד"ה והלכתא כותיה דרבה. ע"ש שמביא בשם הירושלמי בטל ומטר קודם שלשים יום בחוקת שלא למד לאחר למ"ד בחוקת שלמד כו' הרמ"א כתב בסי' תכ"ב ס"א שאם נסתפק אם אמר יעלה ויבוא בתפלה אין צריך

בנים על זה ידעת כי רב הם. וצאצאך פי' בני בנים יהיה כעשב הארץ. שהם לא יבואו מחמת זריעתך אלא כעשב הזה שהוא גדל מעצמו: יודעי שמך. שכל התורה הוא ידיעת שמותיו של הקב"ה לכך שייך לשון ידיעה:

אשר בחר בנו כו'. אמר באן ג' דברים כנגד ג' פעמים שקבלו עליהם ישראל התורה א' כשאמר והייתם לי סגולה [פ' יתרו] קבלו עליהם כל תמצות. ופעם ב' במעמד הר סיני. ופעם ג' כשכרת משה הברית ולכך רמזו בברכה זו כל ג' הנ"ל. אשר בחר בנו הוא והייתם לי סגולה. ונתן לנו את תורתו הוא מעמד הר סיני שקבלו התורה מפיו של הקב"ה. ונתן התורה הוא בה' הידיעה הוא נגד תורה שבע"פ שקבלנו ממש רבינו ע"ה וע"כ אמר לשון בינוני ונתן כי ידיעת תורה שבע"פ מתחדש הידיעה תמיד (עי' ט"ז סי' מ"ז ס"ס"ק ה'):

זו היא מעולה שבברכות הלכך נאמרינהו לכולהו. ר"ל מעולה במקום שאין צריך אלא ברכה אחת כגון בברכת התורה [שקודם קריאת התורה] אומרים אותה ולא אחרת. אבל הכא צריך לאמרינהו לכולהו:

ברכת כהנים. עי' רש"י ותוס'. ורבינו אומר שפי' שאמרו שים שלום כמו שאמרו רצה במקום עבודה דעל זה שייך לומר את העם דמשמע שיכולין העם לומר עמהם. אבל ברכת כהנים או אלהינו ואלהי אבותינו לפי' התוס' אין אומרים הצבור כלל (עי' טור ושר"ע סי' קכ"א ובהגר"א סי' ק"א) לכך הנכון ששים שלום היו אומרים. (וכ"כ הרמב"ם ה' תמידין ומוספים פרק ששי הלכה ד' וע"ש בכ"מ למה נקרא ברכת כהנים ונראה לכאורה שהיו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו עם שים שלום ביחד וקורא לכל זה ברכת כהנים ובוה מתורץ הכל ועי' פי' המשניות מס' תמיד רפ"ה):

י"ב ע"א תוס' ד"ה לא לאתוי נהמא כו' ע"ש שהביא דעת הר"ף שפסק בעי' לקולא ור"י פסק לחומרא והש"ע סותר א"ע דבברכת בפה"ג בסי' ר"ט פסק בהר"ף ובסי' תפ"ז ס"ח גבי יו"ט פסק דבעינן דוקא שיוודע שהיום יו"ט אלא שטעה בדיבורו וזה אינו כ"א

יחידי ומחשב עליו דברי הנזיר: הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למיזיקים, והמהלך בדרך יחידי הוא נכונה מפני הלכטים וכמה פגעים רעים, ואם היה מחשב בדברי תורה היתה משמרתו:

זמדרש שמואל על לשון הר"ז דגרס ומפנה ול"ג והמפנה. וכמו עוד בשם החסיד ו"ל שטעות הוא שפול בספרים שכתוב והמפנה כי לא ימנע או הנעור מפנה או לא. אם מפנה היינו המפנה, ואי לא למה יחתיב.

ה ע"פ מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה, לפי שמלאכתו מחברת: הפורק ממנו ע"פ תורה. האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לטובלה:

ולית נגר דיפרקיניה ע"כ. ובשם הרשב"ם כתב הנעור צלילה ואפי' צביח והמהלך בדרך אפילו ציוס. ובשניהם ציחדי עסקין. אבל אין גורסין הנעור צלילה יחידי.

הרי זה מתחייב בנפשו כ"ס:
ה רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה,
מעבירין ממנו על מלכות ועל
הרף ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל הרף ארץ.

ו עשרה שהיו יושבין בדיון גרסינן: בעדת א"ל. ואין עדה פחותה מעשרה, שנאמר במרגלים (במדבר יז) עד מתי לעדה הרעה הזאת, ילאו יחושע הנני אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שונאמר (תהלים פב), אלהים נצב בעדת אלה.

וממחנן לפי שמוקין פוגעים בו. ע"כ. ולדבריו יש לקיים גרסת והמפנה. וכן לפירוש הר"ר מנחם שבמדרש שמואל ואין להאריך ובדרך חיים עשה לגירסא זו עקרית ומפרש הנעור צלילה נמוק ללא אצרי ליליא אלא לשימחא. או לגרסא. כדאמרינן בעירובין (דף ס"ה.) והמפנה לנו

ו רבי הלפתא בן דוסא איש כפר הנני אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שונאמר (תהלים פב), אלהים נצב בעדת אלה.

לצטלה ואפי' ציוס. וכלומר שהוא נמשך אחר הצטלה ומבקש הצטלה אבל הנעור צלילה היינו שאינו מבקש הצטלה כל שאינו יאן או לומד או עוסק במלאכתו של תורה שאין עמה מלאכה סופה צטלה. ולגרסת ומפנה נריך לדחוק דהא ללא קאמר רק והמפנה לנו לצטלה. צלילה. משום דאי הכי הוה משמע שפנה לנו לצטלה כדי שישן. ע"כ. ועיין מה שכתבתי במשנה ח': ה שור תורה. החמדת הקריאה. הרמב"ם: מעבירין ממנו וכו'. לשון הרמב"ם ואמרו חרות על הלוחות. חירות על הלוחות ר"ל החירות מתולדות הזמן. ועיני המלכים. למי שמקבל ועושה מה שנכתב על הלוחות. ע"כ. וכמו במדרש שמואל בשם הרב מחיה הלהרי שהרמב"ם גורס שנאמר (שמות י"ג) חרות על הלוחות קרי חירות ע"כ. ונמצא לשון זה בדרימחא דשני חכמים: וב"ל הפורק ממנו ע"פ תורה. פירש הר"ז האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לטובלה. ולאו דמתחייב בנפשו דלעיל במפנה חמור מנותנין [עליו] עול דהכא כפורה דודאי ליתא אלא דמתחייב בנפשו דלעיל במפנה חמור מנותנין בנפשו. דמנו היה נדרש מעמנו. כמו ואך אם דמכס לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט') כדפירש"י שם אבל אפשר שלא יארכו כל רע. אבל הכא נותנין עול וכו' ולא יוכל מלט משא"כ* עולים הללו. נראה לי: ד עשרה שיושבין ועוסקים בתורה. לשון הר"ז עשרה שהיו יושבין בדרך גרסינן. וכן מצינו עשרה שדנין צדיני ערכין. כדחנן צריש סנהדרין. ושנים ואחד חקבלו עליהם. אי נמי יחיד מומחה. ע"ש בפי' הר"ב. [ועיין לקמן]:

ה ע"פ מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה, לפי שמלאכתו מחברת: הפורק ממנו ע"פ תורה. האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לטובלה:

ועיני מה שכתבתי במשנה ח': ה שור תורה. החמדת הקריאה. הרמב"ם: מעבירין ממנו וכו'. לשון הרמב"ם ואמרו חרות על הלוחות. חירות על הלוחות ר"ל החירות מתולדות הזמן. ועיני המלכים. למי שמקבל ועושה מה שנכתב על הלוחות. ע"כ. וכמו במדרש שמואל בשם הרב מחיה הלהרי שהרמב"ם גורס שנאמר (שמות י"ג) חרות על הלוחות קרי חירות ע"כ. ונמצא לשון זה בדרימחא דשני חכמים: וב"ל הפורק ממנו ע"פ תורה. פירש הר"ז האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לטובלה. ולאו דמתחייב בנפשו דלעיל במפנה חמור מנותנין [עליו] עול דהכא כפורה דודאי ליתא אלא דמתחייב בנפשו דלעיל במפנה חמור מנותנין בנפשו. דמנו היה נדרש מעמנו. כמו ואך אם דמכס לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט') כדפירש"י שם אבל אפשר שלא יארכו כל רע. אבל הכא נותנין עול וכו' ולא יוכל מלט משא"כ* עולים הללו. נראה לי: ד עשרה שיושבין ועוסקים בתורה. לשון הר"ז עשרה שהיו יושבין בדרך גרסינן. וכן מצינו עשרה שדנין צדיני ערכין. כדחנן צריש סנהדרין. ושנים ואחד חקבלו עליהם. אי נמי יחיד מומחה. ע"ש בפי' הר"ב. [ועיין לקמן]:

ה ע"פ מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה, לפי שמלאכתו מחברת: הפורק ממנו ע"פ תורה. האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לטובלה:

פירוש המשניות להרמב"ם

הלווחות ר"ל החירות מתולדות הזמן ועיני מלכי כותים למי שמקבל ועושה מה שנכתב על הלוחות: ו בעדת א"ל. הנה בארנו בתחלת סנהדרין שעדה אינה גופלת על פחות מי' ושם בארנו ג"כ שבי"ד לא יהיו פחות משלשה והם נקראים אלהים לענין המשפט:

ה ע"פ מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה, לפי שמלאכתו מחברת: הפורק ממנו ע"פ תורה. האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לטובלה:

מלאכת שלמה

אמר המלמד עיין בחומ' פ"ק דסוטה דף י"ג. עוד בפירושו ד"ר כי נטל עליו לשון סכך. אמר המלמד זו הגרסא של ראית פסוק כי נטל לא נמצא אצלי צדום מקום אלא במחני' דלעיל גזי ר'

ה"ק הנעור צלילה או המהלך בדרך ומפנה לנו לצטלה נחמד משניהם ה"ו מחתיב ע"כ. ה כל המקבל כו'. עי' בפירקין דלקמן ריש סי' י"ד. ו בפ"י דע"ז. ו"ס שכתוב בהן וכו'

י ב ין

תפארת ישראל

דב שאינו טרוד בכל הג"ל וא"כ מוטל עליו עול חורה, והוא פורקו: רג עד שאפילו שכשירצה ללמוד לא יהיה לו פנאי, כעבד ששופך לו רבו קימון על פניו ואומר אי אפשר בשמועך [בפוסה כ"ה צ"ל]. מיהו כשאני טומן על עצמו עול תורה ואינו פורקו, רק שכשיש לו פנאי ללמוד, או לומד, משלמין לו מדה כנגד מדה שלא בטלה [בפוסה ד"ה צ"ל]. ואין פורקין ואין טומנין עליו שאר מיני עול רק בדרך הטבע: ד' הוא השפעה אלהית להאיר עיניהם בחכמה, וכלעיל סי' ט"ו: ד' הוא עדה פחותה מי' [במגילה דכ"ו ב']. וכשעוסקין בחורה נקראו עדה א"ל. ואע"ג דבה' ג' וצ' נמי כן, וכדעסיים בקיפא. עכ"פ לפי רביי'ם, תרצה השפעה. [במורה

כט אצל צ"י לטובתו דנעור ציוס צעיר, אפילו הוא יחידי, אולי טרוד בעסקיו הוא, מנהוא ציוס צעיר. וכ"כ בהלך בדרך בחברת מרעים, אפילו צלילה, אולי חבירו טרדוהו. ויש גורסים והמנה וכו'. וא"כ ג' מלי מנ. דהעור צלילה יומד מלא, מסתק בגופו וטבלו. והמהלך בדרך יחיד מסתק רק בגופו. והמפנה לנו לישב מחד בטל מסתק רק בטבלו, דצטלה מניחה לרי שמתוס [במחבות נ"ט ב']. בטלן מחתיב בנפשו. וה"ה לכל המסתק בנפשו, אף שגיל מקרי הוטל [במעשים ר"כ ע"ב]: ל מיירי אף כשפסוד מניעה, מדאטוס בעול מלכות לעבד אדונו, או בעול ד"ל לפנים בני ציוס: לא מדעביד שלא בדרך הטבע ומסר נפשיה אמתו, מדעביד ליה ניסא שלא בדרך הטבע [במעשים ד"כ א']:

ציונים
ה כל המקבל ע"פ ע"פ תורה. ממ"ר פ' חוקת פי"ט: ו עשרה שיושבין ועוסקין בתורה. עי' בנרות ו' ע"א ועי' היטב חומ' סוכה י"ג ע"א ד"ה בשלש שמה אגד:

שינויי נוסחאות
ה מעבירין ממנו. ציוס... מעליה. נותנין ע"פ. נמחז' וכו' שלום גזרין. ו נקודו ע"פ. כמ: נספרי' (עזרים) אמרי' ישי' מוקדמת לו' המטה המטות. ט', י"א. ר' הלפתא איש כפר. נקודו ע"פ ר' הלפתא בן דוסא איש כפר וכו' צמורים אשר לפנינו. עשרה שיושבין. נתי"ק... שהיו יושבין. בתורה. נתי"ק בדברי תורה. שכינה (שרויה). נתי"ק השכינה ולימא.

חידושי הגר"א
ה כל המקבל כו'. ע"פ מלכות. מ"ש צ"ה דעירובין (ל"ד ע"ב) חרות על הלוחות מרית מגלות ואמרו צ"ק דנצח כמלא (ה' כ"ה) ויחלו מעט ממלא מלך וגו' ע"ש. וע"פ ד"א. מ"ש צ"ו דברכות (ל"ה ע"ג) חותן שישאל ע"ש וגו' שנאמר ועמדו ורי' וגו'. וב"ל הפורק כו'. מ"ש (ס' וסמך) שאין עושים כו' שנאמר ע"ש וגו' שנאמר ועמדו ר"ל כמ"ש ממה אשר וגו' ועבדה הרי עול מלכות ועל ד"ל ועבדה ואספה כו'.

זרע יצחק

ד משנה הנעור צלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לנו לצטלה ה"ו מחתיב בנפשו. נראה דהמפנה קאי אלעיל, ובגרסת ומפנה עיקר. וה"פ הנעור צלילה והמהלך בדרך יחידי מחתיבים בנפשו, אימתי כשמפנה לנו לצטלה אבל אם עוסק בחורה לא דחורה מניעה ומלא של חוקו והא דלחתיב בגמרא אל מרגו בדרך, אל מחסוקין בדברי הלכה, הא למגיס דהייט דבר עיין אצל אימח דמתיבתא דרביע אימח מרי מתיבתא מתיבתא דקורטא בריך הוא ומתיבתא דמטיט מתיבתא דקצ"ה חמן ליה קושיל ופירוקא ועינא רבה. חה נראה כוננו הפסוק אשרי חממי דרך אימתי והוליס בצורת ה' ידקא כלל עיין ופלטל וכדמסיק בגמרא וק"ל

שינוי נוסחאות
 ומנין אפילו. כתיב בכל
 המשנה. שאפילו. ועי'
 מרי"ט שם הרשנים.
 חמשה שנאמר ואגודתו
 וגו' כתיב ונמנוו
 שנאמר בקרב אלהים
 ישפרט ונמנוו בני ג'
 ואגודתו וגו' ועי' רע"ג.
 איש אף רעהו. כתיב
 כפטום... אח רעהו.
 (ויקשב ה' וישמע
 וגו'). כתיב ונמנוו
 לתא. ו רבי אלעזר
 (איש ברתותא). כתיב
 ר' אלעזר... כתיב
 ונמנוו ר' אלעזר בן
 יהודה. וכי"ס נכוחות
 (נ"י א') (תוס א"ש כפר
 ברתותא. וירושלמי דמאי
 ר"ש פ"ה כפר
 בירחותא. וכפי' מחו"ו
 כס המילתא בשל"ט
 יושע כפר תותא). כתיב
 שלט ר' אלעזר בן
 יהודה וילתא.

תוספות חדשים
 ו במשנה ובנין שאפילו
 אחד כו'. לכאורה לא
 מוכחא מילתא כ"כ מדק
 לשון יחד. דהא אשכחן
 טובא דקטא ה"ל לשלש על
 כל ישראל ונראה דלא
 מיירי תנא ביהודי ששק
 בחורה העלת שהרי כבר
 נאמר מרב אל הדריס כו'
 א"ע"י דמנין דלא אהרמי
 ליה תרי טוב או רב ללמוד
 עמו מכל מקום הוא
 מלחא דלא שכיחא אצל
 משכחא שפיר דידיה עוסק
 לגדו במעשה מרובה
 כדמין ולא במרובה יחיד
 א"כ"י היה הכס ומנין טו'
 א"כ"י אס לא מלא ק'
 שלמדו לו ע"כ דרין
 ללמוד ביהודי ונעשה
 מרובה היינו שמעין
 נשמת הקדוש כנס
 המפורט כפי' המפרשים
 על זה אמר הכתוב בכל
 הנקוב אשר אהיר אס
 עמי וזהו המשע מרובה
 ש"ל ללמוד אלא ביהודי
 א"כ"י אצול אלך וברכתין
 (מאמר) תאמן הגדול אב"ר
 ר"ב מנה"ר שאל ז"ל).

ומנין אפ"י חמשה. ורש"י כחז מנין בלא וי"ו. וכן כל
 מנין הכתובים כאן בלא וי"ו הם כתובים במשנה. מד"ש.
 ונ"ל משום דלא שייך לקשר הענין ולומר ומנין אלא
 א"כ"י היה כבר מונח קיים שכן הוא. ולא זיקש אלא מנין
 יש לו סמך מן המקרא בלבד.
 חזל כאן אין כאן מונח קיים כלל
 והוא מבקש למלוא הדין בעצמו
 שכן הוא. לכך שייך שפיר טפי
 למתני מנין בלא וי"ו שאין לו
 קשור למעלה אלא ענין בפני
 עצמו הוא: חמשה שנאמר
 ואגודתו וכו'. בתוס' פרק קמא
 דסוכה דף י"ג מקיימים גרסא
 זו. ועיין לקמן [והא דכחז הר"ב
 כשיש שם אגודה עוסקים בחורה
 א"ע"י דגרסא שיושבין דין. עסק
 המורה במ"ש הוא כמ"ש לקמן
 בס"ד]: אפילו שנים וכו'.
 ומאחר דאפילו תרי תלחא
 מצעיא. מהו דמימא דינא שלמא
 בעלמא היא ולא אחיא שכינה.
 קמ"ל דינא נמי היינו תורה.

ומנין אפילו חמשה, שנאמר
 (עמוס ט), ואגודתו על ארץ
 יסדה. ומנין אפילו שלשה, כתיב
 שנאמר (תהלים פב), בקרב
 אלהים ישפט. ומנין אפילו
 שנים, שנאמר (מלאכי ג), אז
 ידברו יראי ה' איש אל רעהו
 ויקשב ה' וישמע וגו'. ומנין
 אפילו אחד, שנאמר (שמות כ),
 בכל המקום אשר אזכיר את
 שמי אבוא אליך וברכתיה מה:
 ו רבי אלעזר איש ברתותא
 אומר, תן לו משלו, שאתה

וכי מאחר דאפ"י תלחא. עשרה מצעיא. עשרה קדמה
 שכינה ואחיא. תלחא עד דימצי. גמרא פ"ק דברכות דף
 ו' ואלדאמרי התם קאמר לה ולא אמרי התם חמשה.
 ובמד"ש כחז דבעשרה נכז. ר"ל עומד כביכול והס'
 יושבים. משא"כ בחמשה דלא כחזי נכז: ומנין אפ"י אחד. עיין מה שכתבתי במשנה ז'. גמ' דברכות השתא חד
 תרי מצעיא וכו': שנאמר בבב' המקוב וכו'. כבר כתבתי לעיל מה שג"ל צוה דהכא איכא למגריס שנאמר ישב דד'
 וגו'. והיינו שנמלא בכהן בפירות הר"ב כי נטל עליו לשון סכך וכו' וכן בפירש"י כעדותו של בעל מדרש שמואל. ולא
 כדינו אשר דן לגרסו בפירש"י דלעיל. וכמו שכתבתי שם בס"ד. וא"ע"י דהתוספות מקיימין גרסא ואגודתו בחמשה
 כמו שכתבתי לעיל והוא ממאי דאחמר בגמ' פ"ק דברכות דף ו' מנין לשלשה וכו' שנאמר בקרב אלהים ישפט.
 ובאורחא מימרא עלמא אחיא נמי ומנין אפילו אחד שיושב ועוסק בחורה ששכינה עמו שנאמר בכל מקום וגו'. מהא
 ליכא למשמע. משום דאיכא למימר דאמתיתין ג' דלעיל אחמר הכי. וזה נראה יותר לפי' הר"ב שהרי מפרש
 דבמתני' דהכא גרסי' שיושבין דין. וא"כ אחד נמי שיושב ודן מיירי וכדפירש"י לעיל. והלכך הא דאחמר התם
 לענין יושב ועוסק בחורה ממחוי' דלעיל הוא. וקאמ קשה התם בגמ' דהואיל ומחוי' היא מאי קמ"ל כיון דמינא.
 וא"ת ולגרסא זו לאמרן דגרסא הכא ישב דדד וידוס היכא שייכא דדיין הדן. לא קשיא דליהו נמי כששמע הטעות
 ומעין דינים הרי הוא ישב דדד דדד. כיון שאין עוד עמו שיוכל להיות מדיין עמו דדין ואדרבה דדיין יחד הדן.
 קרוב הוא יומר שיהיה דומם ומעין בלבד מאחד שהוא עוסק בחורה שא"פ שהוא יחיד אפשר וקרוב הוא שהוא
 גורם צפה לקיים בנפשיה (משני ד') כי חיים הם למוציאיהם קרי ציה למוציאיהם [פירושין נ"ד ע"א] משא"כ לדון

פירוש המשניות להרמב"ם

ופי' אגודה. מה שאוגד אדם בידו אחת והיד יש בה ה' אצבעות שבהן יאגוד וכלל החמשה אצבעות יקרא גם כן אגודה:

מלאכת שלמה

תינא בן מרדיון. ז ר' אלעזר ב"ר יהודה איש ברתותא גרסינן. בפ"י דע"ז צ"ל ולא ממנון שאמה וכו'.

וכחמ' ע"ל: ז הן דו משלו. לא ממנע מלהתעסק
 בחפצי שמים בין בגופין בין בממונן, [שאין נוחן משך
 לא מגופך ולא מממונך], שאמה וממונך שלו:

פירוש המשניות להרמב"ם

ופי' אגודה. מה שאוגד אדם בידו אחת והיד יש בה ה' אצבעות שבהן יאגוד וכלל החמשה אצבעות יקרא גם כן אגודה:

מלאכת שלמה

תינא בן מרדיון. ז ר' אלעזר ב"ר יהודה איש ברתותא גרסינן. בפ"י דע"ז צ"ל ולא ממנון שאמה וכו'.

י ב ין
 ה' מדרגות, נפש, רוח, נשמה, חיה, יסוד, וכ"כ יש צ"י הלכות הנרות בכל
 אחד ה' ניווים, וכ"כ יש בכל המורה ה' מומעי מורה, והי' ספרי תהלות ד',
 מלא שם מספר קדוש שבו נאגד הכל, ואפילו כתיבת שם הקדוש, אין כתיבין
 י או ד', אצל מתקפקין לכבוד ה', והיינו דלמיתין בתרלם, כח' זולת
 דהיקין. א"כ י"ל דה"ק ואגודתו על ארץ, ר"ל הקצ"ה כ"י נאגד
 לארץ, אס יש שם כמו אז כאשר יסדה, שנאגדה השגחתו בהארץ
 ע"י שנתקדה צה', כמו כן בכל מנין ה', כ"י נאגד השגחת הקב"ה
 ציונין ציותר: ז' כל דאשכתן דיני ממונא ומלקוח נב'
 ל"ו ואלהים היינו דינינא, שכן צ"ד של ג': ח דב' ג"כ נקראו צ"ד
 [כפוטא כ"כ א']: ז' ומדקאמר אצול אלך, ש"מ דאפילו ליחד כל:

הו פייסו תרי אלפיין ומאמן ע"ש וטעמא נפי' למה פייסו דזוקא כ"כ מאות. וי"ל דהא איכא למירק הא אחיא בגמרא דאין השכינה שורה פחות משני רבבות
 ופי' אלפיס שנאמר שורה ה' רבבות אלפי ישראל, וי"ל דהכא לפי שמה צעטא עוסק בחורה או נחמלה, אכל כההם שני רבבות ושני אלפיס השכינה שורה בקביעות, וכיולא צוה מירן

י ב ין
 צברותא ד"י א], מיסיק בתימא דמימא קמא למתנתין, ומני ש"י למעלה,
 ו' לדין, וכי לעסק תורה. אכל הכא כוליה בעסק תורה מיירי, דה"ק:
 ז' כל אשכתן צ"ד של ה' למימית זקנים ולעגלה ערופה [בסנהדרין]
 פ"א מ"ג: ז' הרבה נדחקו רבוינו כפי' ראינו, ז' ע"ש. ולפעד"נ
 ע"פ מ"ד [בנמנוות דכ"י צ"י דעה"ו נכרא צה'. דמלכד פי' הנעלם,
 נ"ל דר"ל צ"י היסודות, אש, רוח, מים, עפר, והאורה של הרבנות
 וכן יש קמא זה כפי' דר"ק בקרא של ואגודתו על ארץ יסדה, יע"ש.
 והענינים ההרשים אמרו שיש לכל דבר טעמולס ה' יסודות, גפריה, מלח, סבף
 ה', מים, אדמה, ופי' כפסר הנרות ה"א ד"מ ע"ל. וכ"כ יש בחיות ההשמות
 שבאים ה' תופנים, טעם, רוח, משנה, ראינה, שמימה. וכ"כ יש בטעמא אדם

הו פייסו תרי אלפיין ומאמן ע"ש וטעמא נפי' למה פייסו דזוקא כ"כ מאות. וי"ל דהא איכא למירק הא אחיא בגמרא דאין השכינה שורה פחות משני רבבות
 ופי' אלפיס שנאמר שורה ה' רבבות אלפי ישראל, וי"ל דהכא לפי שמה צעטא עוסק בחורה או נחמלה, אכל כההם שני רבבות ושני אלפיס השכינה שורה בקביעות, וכיולא צוה מירן

עדר. עקבי דרך • מאמר לד

ונמצא לפי זה בעומק שורש הבנת יסוד הדברים, שהכוונה במה שברכת
 התורה אינה כברכת המצוות אלא דין בפני עצמו "דתורה בעי ברכה", היינו
 מאחר והתורה היא שמותיו של הקב"ה, וכמו שכתב המהרש"א "כשאני קורא
 בתורה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה" - יש לברך מקודם, וכמדוקדק בדברי
 הגר"ח המובאים לעיל "דבברכת התורה אין הברכה על קיום המצוה של תלמוד
 תורה, רק דהוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה, ובדילפינן לה בברכות מקרא
 דכי שם ה' אקרא".

(שם) כינה את זו אצל.